

Reptes per a Catalunya en el nou context geopolític de la Mediterrània

CATALUNYA
GLOBAL
INSTITUTE

Novembre 2022

Informe IV

CATALONIA
GLOBAL
INSTITUTE

Reptes per a Catalunya en el nou context geopolític de la Mediterrània

Catalonia Global Institute

The Catalonia Global Institute is a center of analysis of international affairs. It has the objective of providing the Catalan society with independent critical thinking in global politics. We believe the Catalan society and its institutions will be better equipped to project their interests in the global sphere if they adopt a renewed vision of Catalonia's position in the world. Our activities are rooted in the idea that the international system is governed primarily by states pursuing their national interest. We defend the right of nations to freely determine their national interests and that Catalonia ought to define its own according to its idiosyncrasy, values and aspirations.

Publicat pel Catalonia Global Institute

Barcelona, Novembre 2022

cataloniaglobal.cat

Attribution-NonCommercial-NoDerivatives
4.0 International
(CC BY-NC-ND 4.0)

Índex

Resum executiu	4
Introducció	6
1. Del Consolat de Mar a la Catalunya contemporània: 750 anys de projecció catalana a la Mediterrània	
Pere Ripoll	8
2. Geopolítica de les crisis migratòries a la Mediterrània	
Daniel Roldán	21
3. Geoeconomia i seguretat a la Mediterrània, perspectives per a Catalunya	
Miquel Vila i Rosa Cabús	31
4. Regionalisme i Regionalització a la Mediterrània	
Jofre Rocabert	49
Recomanacions	58
Autors	62

Resum executiu

1. Del Consolat de Mar a la Catalunya contemporània: 750 anys de projecció catalana a la Mediterrània

- El Consolat de Mar va ser una institució fonamental per a l'articulació dels interessos comercials catalans al Mediterrani durant l'Edat Mitjana.
- El Consolat de Mar va ser una font d'expansió del dret i costums catalans al Mediterrani, deixant una forta empremta sobre el dret marítim internacional que va perdurar segles.
- L'existència d'una institució centenària com el Consolat de Mar a l'actualitat pot i ha de ser una font d'inspiració per recuperar i enfortir la vocació mediterrània catalana i la projecció del país a la regió.

Pere Ripoll és professor i investigador en història del dret a la UPF i URV

2. Geopolítica de les crisis migratòries a la Mediterrània

- La conjunció de crisis climàtica, econòmica i de seguretat incrementarà els fluxos migratoris del Sud al Nord del Mediterrani durant les properes dècades.
- Per fer front a aquesta realitat, és necessària una política migratòria basada en els interessos de la ciutadania catalana i en les possibilitats reals de garantir la integració i la convivència des del punt de vista cultural i lingüístic, superant els marcs mentals exclusivament moralitzants.
- En aquest sentit cal que les autoritats catalanes estiguin disposades a complir els compromisos internacionals en el moment en que es donin les circumstàncies, també pel que fa al control de fronteres.
- És fonamental contribuir, considerant les possibilitats materials i legals de les que disposa Catalunya, a mitigar les causes estructurals de la immigració als països emissors.

Daniel Roldán és especialista en la Unió Europea i el Nord Àfrica i l'Orient Mitjà

3. Geoeconomia i seguretat a la Mediterrània: perspectives per a Catalunya

- En el context mediterrani, com a la resta del món, comencem a veure un major solapament entre seguretat, indústria, infraestructures de connectivitat i comerç.
- La Mediterrània Occidental ofereix un context de menor tensió en comparació a la Mediterrània Oriental, cosa que facilita a Catalunya desplegar millor els seus interessos.
- El desenvolupament de les xarxes de connectivitat intermediterrànies representa un creixement de les oportunitats econòmiques per als interessos catalans.
- Catalunya ha de treballar per enquadrar la seva política industrial en un marc de connectivitat mediterrània que li permeti maximitzar la seva sobirania.

Miquel Vila és especialista en geopolítica, geoeconomia i la Xina

Rosa Cabús és especialista en seguretat i la regió del Nord d'Àfrica i l'Orient Mitjà

4. Regionalisme i regionalització a la Mediterrània

- La Mediterrània disposa d'una arquitectura d'organitzacions internacional subdesenvolupada respecte a la importància econòmica i cultural de la regió. Això vol dir que la cooperació institucional estructurada entre l'est i l'oest té serioses mancances, i que la relació nord-sud es fa majoritàriament en el marc de l'UE, i no pas d'organitzacions internacionals d'àmbit pròpiament mediterrani.
- La Unió per la Mediterrània és una institució escleròtica que no ha acomplert els objectius pels que va ser creada, ja que els països no l'usen com a fòrum estructurat ni com a vehicle per a polítiques bilaterals de cooperació.
- A nivell de societat civil (regionalització) la mediterrània té una xarxa prou densa d'institucions regionals, però Catalunya, encara que tingui la seu d'organismes importants a Barcelona com ara l'Associació de Cambres de Comerç i Indústria del Mediterrani queda molt lluny de França i Itàlia que tenen la majoria d'institucions.

Jofre Rocabert és especialista en organitzacions internacionals i l'Àfrica Occidental

Introducció

Des de l'Antiguitat, la Mediterrània ha estat sempre una regió d'importància geopolítica primordial. A partir de la segona meitat del segle XX, el Sud-Est Asiàtic, l'Orient Mitjà i l'Àfrica Subsahariana han esdevingut punts calents que han acaparat la major part de l'atenció internacional. Tanmateix, la Mediterrània no ha deixat mai d'estar a la mirada dels analistes internacionals. Si bé no sempre amb la mateixa intensitat que d'altres regions durant les últimes dècades, alguns indrets específics de la regió s'han mantingut al capdavant de l'agenda internacional.

Per exemple, durant la Guerra Freda, la Mediterrània va ser escenari d'esdeveniments que van trasbalsar l'equilibri de poders global, com ara la crisi d'Egipte i la nacionalització del Canal de Suez, la descolonització d'Algèria, el conflicte araboisraelià, la partició de l'illa de Xipre o bé la guerra civil libanesa, entre molts d'altres successos. Els darrers anys la Mediterrània ha estat l'escenari de les anomenades primaveres àrabs, i les consegüents guerres civils de Líbia i Síria, l'augment de les tensions grecoturques, la crisi dels països del Sud d'Europa i les constants onades migratòries, per esmentar tan sols alguns dels esdeveniments. Acostumem a tractar aquests fets com aïllats els uns dels altres o en relació amb dinàmiques regionals en base a marcs que separen el Nord i el Sud del Mediterrani. Això fa que sovint costi de veure les interaccions geopolítiques latents d'allò que passa als marges de la Mediterrània.

Actualment ens trobem amb el fet que la Mediterrània és una regió en transformació i que està reequilibrant la seva posició en el tauler de joc geopolític global. En les darreres dècades la regió també ha esdevingut un espai atractiu per a les inversions en infraestructura, així com l'extracció i transport de recursos naturals. Així, la Mediterrània ha sigut capaç d'acaparar un major interès per part de països de fora de la regió, com per exemple la Xina. Alhora, malgrat les propostes per augmentar la connectivitat a la Mediterrània, les relacions intramediterrànies són altament complexes, amb uns nivells relativament baixos d'institucionalització, conflictes militars oberts i/o latents, així com relacions d'hostilitat creixent entre alguns dels seus principals actors.

Des de l'esclat de la guerra d'Ucraïna, amb la tendència de la majoria de països europeus de reduir la seva dependència envers els recursos naturals provinents de Rússia, especialment pel que fa al gas natural i al petroli, a Europa es comença a percebre la possibilitat d'un canvi de focus cap al sud. En aquest context la Mediterrània esdevé important per tres motius. Primer, per la seva menor exposició als riscos de seguretat provocats directament per Rússia. Segon, com a via de comunicació amb l'Àfrica, amb els seus recursos i mercats d'importància creixent. Tercer, com un dels principals punt d'entrada i processament del gas líquid provinent dels Estats Units i

del Golf Pèrsic, així com del gas natural provinent del Caspi, de l'Àsia Central i de la Mediterrània Oriental, tant l'actual com el potencial.

Tenint presents tots aquests factors, al Catalonia Global Institute hem cregut convenient connectar els punts dels diferents esdeveniments i fenòmens, dispersos, però alhora simultanis, que s'estan produint a la Mediterrània, a fi de presentar una visió panoràmica i transversal de l'actualitat, així com les principals tendències que durant anys han consistit en la principal àrea de relacions històriques de Catalunya.

Aquest informe es dissenya amb la intenció d'analitzar la situació partint des d'un punt de vista centrat en els interessos nacionals catalans. Això significa, a l'hora d'analitzar les potencialitats de Catalunya a la Mediterrània, posar de relleu tant les fortaleeses del país, com els reptes amb els que ens topem en l'actual context, així com identificar les limitacions polítiques, tal com es reflecteix en l'actual *status* polític de Catalunya i la relació amb el govern de l'Estat espanyol.

No es pretén elaborar un document estratègic exhaustiu que vulgui substituir l'Estratègia Mediterrània 2030 que el Departament d'Acció Exterior va publicar el setembre de 2019. Això queda fora dels objectius i de les possibilitats materials del CGI. Al que sí que volem aspirar, però, és a contribuir al debat sobre com Catalunya hauria d'enfocar els reptes i oportunitats provinents de l'actual context regional a la Mediterrània, per tal de facilitar que, en un futur, quan es gaudeixin dels recursos i voluntat per construir un pla estratègic en aquesta àrea, es tinguin unes premisses clares per avançar en la direcció correcta. La tasca actual del CGI consisteix, doncs, a contribuir a assentar aquests fonaments i fer aportacions de cara al futur, no pas a construir tot l'edifici.

L'informe l'obre la contribució de Pere Ripoll, a partir d'una introducció històrica sobre l'expansió catalana a la Mediterrània. Amb especial atenció a la història del Consolat de Mar, que enguany compleix el seu 750è aniversari, abordarà els principals eixos econòmics, diplomàtics, militars i polítics de la vinculació de Catalunya amb la Mediterrània i una de les nostres contribucions més duradores al desenvolupament de la regió. Al segon capítol, en Daniel Roldan ens presenta quins en són els reptes en matèria migratòria. En un tercer apartat, en Miquel Vila i na Rosa Cabús aborden la intersecció entre seguretat, recursos i economia a la Mediterrània, analitzant quins són els riscos i oportunitats que poden sorgir per a Catalunya en l'actual context. En el quart capítol, en Jofre Rocabert, analitza l'actual estat de les dinàmiques de regionalització de la Mediterrània.

Per últim, l'informe finalitza amb una sèrie de conclusions i recomanacions pràctiques, amb l'objectiu que els diferents actors institucionals, polítics, socials i econòmics les puguin tenir en compte i integrar, d'acord amb les seves funcions i capacitats.

1. Del Consolat de Mar a la Catalunya contemporània: 750 anys de projecció catalana a la Mediterrània

Pere Ripoll

Introducció

L'Europa medieval va contemplar com el comerç català experimentava la seva imponent expansió i com aquest, tot fent front a la ferotge competència italiana, arribaria a tenir una presència consolidada a indrets a banda i banda de la Mediterrània tals com Constantinoble, Alexandria, Egipte o Ceuta, com també a les aigües atlàntiques que portaven a ports anglesos o flamencs. L'intercanvi i el diàleg constant entre homes de mar, navegants i comerciants catalans, mallorquins i valencians va provocar la formació a partir del segle XIII d'un dret marítim d'origen consuetudinari i unes institucions per a la resolució de conflictes que van ser conegudes a tota la Mediterrània, i que van estar lligades indiscutiblement a la cultura catalana per quant l'idioma vehicular comú majoritari fou el català, com també es compartiren formes de vida espirituals i materials determinades¹.

Al parlar sobre el paper que Catalunya pot tenir a la Mediterrània avui, en primer lloc, és important entendre quin ha sigut el nostre paper històric en aquesta regió, i en especial el d'una de les nostres contribucions més importants: el Consolat de Mar. Aprofitant el 750è aniversari del Consolat de Mar, aquest capítol vol presentar una visió panoràmica de la seva història emmarcant-la en el període d'expansió marítima catalana durant l'Edat Mitjana.

Es tracta d'una institució que va donar lloc a la *tradició jurídica mediterrània*, la qual es va veure reflectida en la impressió *princeps* del *Llibre del Consolat de Mar* a mitjans del

¹ De Montagut, T., *El "Llibre de Consolat de Mar" y el ordenamiento jurídico del mar*, Anuario de historia del derecho español nº 67, 1997, p. 201.

segle XV. Aquest document gaudiria d'una difusió inqüestionable, tal com ho demostren les seves múltiples reedicions i traduccions que apareixen entre els segles XVI i XIX a Itàlia, França, Castella, Països Baixos, Alemanya o el Regne Unit, per citar solament les més rellevants². Tota aquesta dimensió institucional i jurídica es veu reflectida a través de tres elements fonamentals, els quals podem dir que engloben el que entenem per *Consolat de Mar* com a concepte:

- 1) El *Consolat de Mar* com a institució característica dels estats mediterranis de la Corona d'Aragó, els quals foren creats com a tribunals especials per dirimir els conflictes sorgits de les activitats marítimes i mercantils, i dels que en destaca el paper fonamental que varen jugar en la consolidació institucional i la formació del dret marítim els consolats de mar de Barcelona, de València i de Mallorca.
- 2) El *Llibre del Consolat de Mar* com a document que va compilar tot el règim jurídic comú aplicable a la institució i a la jurisdicció consular, el qual es va anar formant a base de diferents normatives i on els usos i costums del mar seran l'element més rellevant.
- 3) Els *consolats d'ultramar* com a delegacions permanents als principals ports comercials estrangers, els quals donaren suport als comerciants i navegants catalans, defensaren els seus interessos davant les autoritats locals i resolgueren les controvèrsies que haguessin pogut sorgir en aquells indrets. Els cònsols d'ultramar van conviure amb els cònsols de nau itinerants, els quals, a banda de suposar la màxima autoritat d'un vaixell, desenvoluparen aquestes funcions en els indrets on no hi havia consolat permanent.

Es tracta, per tant, de tot un univers sorgit de la intenció de minimitzar qualsevol obstacle a l'activitat marítima i mercantil, tot creant uns sistemes d'arbitratge senzills, econòmics i amb una normativa concisa, com també de l'objectiu de promoure un comerç dinàmic i fluid, que és el que caracteritzarà el comerç català medieval i modern.

El progrés marítim i naval en l'expansió del comerç català

La crisi del poder públic de l'Alta Edat Mitjana, amb la consegüent visió subjectiva del dret, va provocar l'aparició d'un dret objectiu encaminat a assegurar la pau pública i combatre la inseguretat jurídica. Bona mostra d'això n'és la irrupció dels *Usatges de Barcelona*, els quals es comencen a recopilar al s.XI, o bé la recepció del *Ius commune* a Catalunya a partir del s.XII. Com a conseqüència d'això, sorgirà també la necessitat de

² Serna Vallejo, M., *La monarquía hispánica en la encrucijada de las dos tradiciones marítimas de origen medieval: la mediterránea y la atlántica*, Revista de Dret Històric Català n° 18, 2019, p. 20.

regular i limitar la violència en el mar, ordenant el cors i la marina de guerra comtal mitjançant l'aparició de les primeres normatives marítimes, atribuïdes a Ramon Berenguer III (1097-1131)³. És a partir d'aquí, en el trànsit de l'Alta a la Baixa Edat Mitjana, en què un cop disminueix la inseguretat experimentada en tot el litoral europeu, s'iniciarà la progressiva recuperació del comerç marítim a la Mediterrània (primer central i després occidental), com també posteriorment a l'Atlàntic i al Bàltic⁴.

Una major seguretat jurídica i ciutadana facilitarà, també, que l'activitat mercantil traspassi les muralles de les ciutats. Als ravals dels extramurs s'instal·laran artesans, pagesos, mercaders, mariners i pescadors, provocant una considerable expansió urbana, com és el cas de la Barcelona del segle XI. Així mateix, es produirà una intensificació de les activitats marítimes que no només tindran un impacte a nivell comercial sinó també a nivell polític, degut al fet que a major progrés del transport marítim, el qual implica major cultura tècnica i més personal especialitzat, major poder naval. Això ho il·lustra la fallida conquesta de Mallorca el 1115, per part del mencionat Ramon Berenguer, el qual va haver de dependre de naus i gents de Pisa, Lucca, Pistoia, Florència, Siena, Roma, Volterra, Còrsega, Sardenya, Catalunya i Provença, en una empresa que el que volia precisament era acabar amb la pertubació que la inseguretat de les Illes Balears islàmiques, important centre corsari en aquell moment, provocava al comerç marítim.

En canvi, un segle més tard, i gràcies a l'extraordinària expansió i progrés de l'activitat marítima catalana, Jaume I va poder conquerir el 1229 Mallorca amb èxit, únicament amb flota pròpia⁵. Posteriorment la dinàmica de conflicte amb la França Angevina donarà peu a l'expansió catalana cap a Itàlia. L'apropiació de la cadena d'illes de Mallorca, Sardenya i Sicília reforça la centralitat de la Corona d'Aragó a la Mediterrània Occidental⁶.

Dècades posteriors, a finals del segle XIII, les naus catalanes havien assolit un elevada fama per la seva seguretat i fiabilitat, i els mercaders de ports estrangers sabien que carregar les seves mercaderies en un vaixell català era una bona opció. La formidable destresa en l'art de la navegació i la cartografia que assoliren, juntament amb les bones

³ De Montagut Estragués, T., *El "Llibre del Consolat de Mar" y el ordenamiento jurídico del mar*, Anuario de historia del derecho español nº67, 1997, p. 203.

⁴ Serna Vallejo, M. La monarquía hispánica en la encrucijada de dos tradiciones marítimas de origen medieval: la mediterránea y la atlántica, *Revista de Dret Històric Català* nº18, 2019, p. 12.

⁵ Ferrer Mallo, T. *El Consolat de Mar i els consolats d'Ultramar, instrument i manifestació de l'expansió del comerç català*. Actes del séminaire-seminari, celebrat a Barcelona el 20 d'abril de 1998, Barcelona, 1999, pp. 54-57.

⁶ Hillgarth, J.N. *El problema d'un imperi mediterrani català*. Palma, Editorial Moll, 1984, p. 41

relacions que els reis d'Aragó mantenien amb les corts de Tunis, Tlemcen i Alexandria, els va permetre comerciar en aquests indrets tan endinsats de la Mediterrània Oriental. Una mostra d'això n'és la família Malla, tal com ens indica D. Abulafia, que entre els anys 70 i 90 importaven màstec de Constantinoble i del mar Egeu, cercaven oli de llinosa i pebre d'Alexandria, i exportaven teles fines i lli del nord de França a Orient, com també pells, la seva especialitat, com les de llop i guineu⁷. A més, la presència militar durant alguns períodes de forces catalanes a indrets com Tunis, van ajudar a reforçar els interessos del país al Nord d'Àfrica.

Tornant a la conquesta de Mallorca, esdeveniment cabdal i de conseqüències polítiques i comercials determinants per al comerç català.⁸ En aquell moment, Mallorca era un enclavament geogràficament estratègic que impulsarà el paper comercial dels catalans a la Mediterrània, enfortint les relacions amb el Magrib, les repúbliques italianes o la Mediterrània Oriental, així com propiciant el naixement d'una nova burgesia mercantil i marítima que reclamarà la mencionada seguretat en el tràfic marítim, el lliure comerç amb el Nord d'Àfrica i una política de proteccionisme per als països cristians. Per altra banda, l'èxit de l'empresa mallorquina serà determinant per a la posterior presa de València el 1238. La centralitat de Mallorca explica la concessió de diversos privilegis que Jaume I va haver d'atorgar als homes de mar de Barcelona pels serveis prestats, dels quals destaca la creació al 1258 de la *Universitat dels prohoms de la Ribera*, nom amb el qual es coneixia el raval on s'hi estaven establerts, mitjançant la qual el col·lectiu es convertiria en una corporació local autònoma agregada al municipi que podria elegir anualment un prohom major i redactar, juntament amb un consell de prohoms, unes ordenances per a regular la seva activitat i per a la custòdia i defensa del raval marítim⁹. D'aquesta manera podrien organitzar armament d'estols, recaptar diners per a finançar-se i es prohibiria que els oficials reials, el veguer i el batlle interferíssin en la seves actuacions. Poc després del nomenament de Jaume Gruny, el seu primer dirigent, es redactaren unes ordinacions marítimes que serien aprovades pel rei el 26 d'agost d'aquell mateix any¹⁰.

⁷ Abulafia, D., *El món mercantil i el comerç català a l'Edat Mitjana*. Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics 2013, pp. 90, 91, 100.

⁸ Rovira Serrano, M.P. 2002, *Les institucions juridicopolíticoadministratives de l'illa de Mallorca i les seves relacions amb el Consolat de Mar de Mallorca durant el segle XV*. Randa n°49, pp. 31-33.

⁹ De Montagut Estragués, T., 1997, *El "Llibre del Consolat de Mar" y el ordenamiento jurídico del mar*, Anuario de historia del derecho español n°67, 1997, p. 211

¹⁰ Ferrer Mallo, T. *El Consolat de Mar i els consolats d'Ultramar, instrument i manifestació de l'expansió del comerç català*. Actes del séminaire-seminari, celebrat a Barcelona el 20 d'abril de 1998, Barcelona, 1999, 1999, pp. 58-59.

La tradició consular, per tant, arrencaria amb aquesta organització i aquestes ordinacions, inaugurant un procés de creació dels diferents consolats en diferents moments degut al fet que no s'establiran a través d'un mateix acte jurídic i amb un mateix patró organitzatiu i competencial, com tampoc apareixerà en origen la mateixa denominació dels càrrecs o l'autoritat habilitada per a nomenar els prohoms o cònsols. El diàleg i la influència mútua entre les institucions consulars permetrà assolir una unificació institucional i jurídica, tot i que cada consolat conservarà les particularitats pròpies i generarà innovacions que s'aniran estenent a la resta. És per això que podem parlar de dues matrius consulars diferents, la barcelonina i la valenciana, les quals determinaran la configuració del model mallorquí per sorgir en un primer moment sota el patró de la primera i fundar-se genuïnament sobre la base de la segona, donant lloc a un model que servirà al mateix temps perquè el consolat originari, el de Barcelona, s'acabi reestructurant i, d'aquesta manera, els tres consolats acabin homogeneïtzats sota la matriu valenciana¹¹.

La gènesi del *Consolat de Mar* és el resultat de la intensa activitat dels principals ports catalans, mallorquins i valencians, als quals hi arribaven i sortien constantment naus tant pròpies com estrangeres que importaven i exportaven tot tipus de béns i productes. La llana per processar i els tèxtils flamencs, per exemple, s'importaven des dels ports flamencs i anglesos cap a tallers florentins i barcelonins on es feien els acabats, mentre que l'alum, un fixador, s'aconseguia a la costa d'Àsia Menor i s'exportava novament als tallers de Gant, Leper o Bruges, ciutat aquesta última en la què els catalans hi varen desenvolupar vida social i comercial amb un consolat permanent durant el segle XIV, si bé a partir del segle XV la important posició de catalans i mallorquins va cedir davant competidors castellans i portuguesos¹².

La ruta de les espècies, que monopolitzaven els italians, fou objectiu dels catalans, i al Nord d'Àfrica hi acudien per a recollir l'or que creuava el Sàhara per deixar-hi lli, draps de llana de Flandes i del nord de França, com també teles pròpies. També hi exportaven sal de Sardenya, Sicília i Eivissa (aquesta última d'alta qualitat) que sovint servia de moneda de canvi, i quan Sicília es va convertir en epicentre comercial de blat (anys 60 del s.XIII), es va exportar a Tunis, Gènova, Pisa o a les ciutats provençals. En aquest punt val a dir que a principis del s.XIV, Catalunya havia aconseguit produir molts productes propis que s'estenien per tota la Mediterrània; el fallit boicot comercial per part de França en el

¹¹ De Montagut Estregués, T., *El "Llibre de Consolat de Mar" y el ordenamiento jurídico del mar*, Anuario de historia del derecho español n° 67, 1997, p. 213..

¹² Abulafia, D., *El món mercantil i el comerç català a l'Edat Mitjana*, Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, 2013, p. 95.

context de la guerra de les Vespres Sicilianes (1382-1386) va reforçar, per exemple, el desenvolupament d'una indústria alternativa pròpia de teles i teixits que es portaven a indrets com al Marroc, on també hi recollien el tan necessitat gra, per no oblidar que Catalunya també es va especialitzar en el mercat d'esclaus, la majoria musulmans captius del Nord d'Àfrica, que eren venuts a Mallorca, València i Palerm¹³.

Cronologia d'alguns dels principals esdeveniments relatius a la creació, consolidació i declivi de l'organització consular (segles XIII-XVIII).

- 1227: Jaume I concedeix als homes de mar de Barcelona privilegis sobre els nolis de mercaderies i al 1243 sobre l'aprofitament de l'ús públic de la platja i un espai annex del raval marítim.
- 1233: Creació del consolat d'ultramar de Gènova.
- 1253: Consta que el consolat d'ultramar de Tunis és en ple funcionament.
- 1262: Jaume I sol·licita permís al sultà de Babilonia per a l'establiment del consolat d'ultramar d'Alexandria¹⁴.
- 1258: Creació de la *Universitat dels prohoms de la Ribera* i aprovació de les ordenances marítimes, les quals contenen quatre punts fonamentals: (1) La seguretat de naus i mercaderies¹⁵, (2) les relacions laborals entre patró i mariner¹⁶,

¹³ Abulafia, D., *El món mercantil i el comerç català a l'Edat Mitjana*, Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, 2013, p. 92.

¹⁴ Ferrer Mallol, M. T., *El Consolat de Mar i els consolats d'Ultramar, instrument i manifestació de l'expansió del comerç català*, L'Expansió Catalana a la Mediterrània a la Baixa Edat Mitjana: actes del séminaire-seminari, celebrat a Barcelona el 20 d'abril de 1998, Barcelona, 1999, pp. 58, 66.

¹⁵ Es regularà, entre d'altres aspectes, l'obligació de que el patró no pugui abandonar la nau fins que les mercaderies siguin descarregades i que controli que el vaixell porti les provisions necessàries per a quinze dies, armes adients i càrrega ben estibada; l'obligació que els marines vetllessin per la seguretat de la nau, aparells, mercaderies i personal a bord, com també que una part d'ells hagués de dormir a bord quan la nau era a port i la mercaderia carregada, que hagin de portar armes pròpies, han d'auxiliar altres vaixells barcelonins si es troben en perill o que els gròndolers no carreguin massa les gròndoles per evitar danys que haurien d'indemnitzar en cas de produir-se. Ibid., p. 59.

¹⁶ S'estableixen mesures de protecció davant casos de defunció, malaltia o incapacitat temporal després d'embarcar, les quals suposaven que en el primer cas el patró abonaria el salari complet a la família, també ho faria en el segon cas i el mantindria com treballador, mentre que en el tercer cas li pagaria la meitat del salari i el substituïria (el substitut cobraria la meitat del sou i la resta els mercaders que carregarien el vaixell). Ibid., p. 59-60. Amb aquestes mesures es pot veure com la forma d'explotació unitària de les naus per part del patró ha canviat cap un model capitalista més modern amb una tripulació assalariada, aspecte que no es donava en el sistema antic ja que els tripulants eren retribuïts amb els rendiments que obtenien com a mandataris encomanats de negociar unes mercaderies que rebien sota el règim de comanda. De Montagut Estragués, T., *El dret comú de la mar Mediterrània i el "Llibre del Consolat de Mar"*, La Corona catalanoaragonesa, l'Islam i el món mediterrani: estudis d'història medieval en homenatge a la Doctora Maria Teresa Ferrer i Mallol, 2013, p.485.

(3) aspectes mercantils del transport naval¹⁷, (4) regulació de la figura del cònsol itinerant de nau¹⁸.

- 1268: El *Consell de Cent* de Barcelona rep poders per a nomenar els cònsols d'ultramar del Nord d'Àfrica, Sevilla i les ciutats italianes, tot i que posteriorment ho podrà fer en altres indrets on tradicionalment era competència del rei. Dos anys abans havia rebut poders per a nomenar anualment els cònsols de nau itinerants. És l'inici del monopoli d'aquest poder per part de Barcelona.
- 1279: Creació del *Consolat de Mercaders* de Barcelona, organisme que hauria substituït la *Universitat de la Ribera* i que hauria permès als mercaders de tota la ciutat, no només homes de mar, elegir dos prohoms que s'encarregarien de procurar el bé del comerç.
- 1279: Creació del consolat d'ultramar de Pisa¹⁹.
- 1282: El *Consell de Cent* de Barcelona s'atribueix la potestat de nomenar els prohoms de la Ribera, els quals ja apareixen amb el nom de "cònsols de mar", tot i que la corporació encara no té una jurisdicció autònoma desvinculada de l'administració de la justícia reial-ordinària²⁰.
- 1283: Creació del *Consolat de Mar de València*, a petició de l'estament ciutadà, el qual és format des del principi per *dos bons homes de la mar*, nomenats a títol de cònsol, elegits anualment pels prohoms navegants, patrons i mariners, els quals s'encarregaran de determinar totes les qüestions segons els usos marítims i en tot

¹⁷ Es delimiten qüestions tributàries com l'obligació de que el patró pagui els tributs deguts per la nau i els mercaders els de les mercaderies; com també regulant el "comú" com a societat mercantil especial on un conjunt de mercaderies adquirides amb diners de diversos partíceps havien de ser venudes per un mariner o mercader en el port de destinació. Ferrer Mallol, M. T., *El Consolat de Mar i els consolats d'Ultramar, instrument i manifestació de l'expansió del comerç català*, L'Expansió Catalana a la Mediterrània a la Baixa Edat Mitjana: actes del séminaire-seminari, celebrat a Barcelona el 20 d'abril de 1998, Barcelona, 1999, p. 60.

¹⁸ És elegit pels tripulants i mercaders, n'és la màxima autoritat d'aquests durant el viatge i en el port de destinació, on també és l'autoritat de qualsevol barceloní. Actuen per delegació del rei i dels prohoms de la Ribera i compten amb dos o cinc consellers. Ibid.

¹⁹ Ibid 1999, pp. 66-68.

²⁰ De Montagut Estragués, T., *El "Llibre del Consolat de Mar" y el ordenamiento jurídico del mar*, Anuario de historia del derecho español nº67, 1997, p. 211.

el que els cònsols de Barcelona acostumen a fer²¹. Posteriorment un jutge d'apel·lacions de les sentències dels cònsols completarà el tribunal, el qual serà designat pel rei amb caràcter de jutge delegat, configurant d'aquesta manera una jurisdicció autònoma²².

- 1286: Creació del consolat d'ultramar de Palerm i posteriorment de Messina, Trapani i Siracusa²³.
- 1343: Creació definitiva del *Consolat de Mar de Mallorca* per Pere IV d'Aragó el mateix dia que reintegra el regne a la Corona d'Aragó²⁴. Es disposa que seguint el model de València, el més ben definit en aquell moment, les causes entre homes de mar seran resoltes per dos cònsols i un jutge d'apel·lacions que, juntament amb un escrivà, seran elegits pels jurats de la ciutat anualment durant la vigília de Sant Joan.
- 1348: Reforma del *Consolat de Mar de Barcelona* en base al consolat mallorquí a petició dels seus cònsols, els quals havien demanat varis cops als de Palma informes i assessorament sobre la pràctica en determinats assumptes²⁵, de la

²¹ *Los cònsols de la ciutat de València han tot poder ordinari e conexença de tota qüestió e contrast que sia en la dita ciutat e regne de aquella entre qualsevol persones civilment per rahó de fusta de mar axí com naus, lenys e altres vexells, e roba que fos en los dits vexells, o encara de naufragi esdevengut per rahó de empara feta per lo batle o son lochtinent, de totes qüestions que són de nòlit e de dampnatge de robes que sien carregades en vexell, de cambis e de assegurament de diners e de robes, de qüestió de compra e venda de mercaderia venguda per mar o per ops de navegar per mar e dels preus de aquelles, de loguers de mariners, de part de nau a fer o d'altre vexell, de encantar, de feyt de git, de totes comandes feytes de naus o de lenys o altres vexells, de diners o de robes entre mercaders ab patrons o mariners o entre aquells mercaders, patrons o mariners ad invicem o separadament, de tots comptes de mercaderia e de comanda entre qualsevol persones que hagen contrast de comptes, e de qüestió o contrast de mercaderies ab alfondegues o entre aquells ad invicem per rahó de comandes e carregaments e descarregaments, de deute degut per algú que haja manlevat per a ops de vexell a exerciar o a ops de vexell, e de roba trobada en mar deliure o en playa, de armaments de naus o de lenys o de altres vexells, e de totes coses preses o comprades o prestades d'ells o per ops de vexells e o per co[m]panya de aquells, e generalment de totes altres coses o contractes, los quals han acostumat e acostumen fer e conèixer los cònsols de Barchinona, e de totes coses contingudes en les costumes de la mar e segons que en aquelles és declarat, les quals costumes e capítols se serve per tots los consolats del món, e los capítols dels quals per orde són los que-s segueixen.* Capítol XLVIè "Quin poder han los cònsols largament", Llibre del Consolat de Mar, s. XIV, Arxiu Biblioteca Municipal de València.

²² Planas Rosselló, A., La jurisdicción consular y el Derecho Marítimo en el Reino de Mallorca, e-Legal History Review n°26, 2018, p. 5.

²³ Ferrer Mallol, M. T., *El Consolat de Mar i els consolats d'Ultramar, instrument i manifestació de l'expansió del comerç català*, L'Expansió Catalana a la Mediterrània a la Baixa Edat Mitjana: actes del séminaire-seminari, celebrat a Barcelona el 20 d'abril de 1998, Barcelona, 1999, pp. 66-67.

²⁴ El primer intent de creació d'una jurisdicció marítima a Mallorca es produeix al 1298 per part de Jaume II d'Aragó, establint que els jurats de la ciutat podran elegir anualment dos prohoms, encara no nomenats cònsols, per a pacificar, definir i acabar totes les qüestions, controvèrsies i causes entre navegants i homes de mar. Tant l'àmbit material com processal remetrà al model de Barcelona. Jaume II de Mallorca derogarà aquest privilegi dos anys després. Posteriorment vindrà un segon intent al 1326, el qual no s'hauria arribat a materialitzar, a través de dos cònsols que resoldran les controvèrsies entre mercaders, patrons, mariners i altres persones únicament en matèries sobre nolis, contractes de mariners, gits i pèrdua de mercaderies per defectes del vaixell. Planas Rosselló, A., La jurisdicción consular y el Derecho Marítimo en el Reino de Mallorca, e-Legal History Review n°26, 2018, pp. 4, 7, 8, 9 i 10.

²⁵ Ibid.

mateixa manera que els mallorquins també ho havien requerit al valencians²⁶. En aquell moment el model mallorquí és el més perfeccionat, per la qual cosa el consolat barceloní passarà a estar format per dos cònsols i un jutge d'apel·lacions que, tot i que el privilegi del 1279 en dicta l'elecció per part dels mercaders de la ciutat, seran elegits anualment pel Consell de Cent el dia de sant Marc²⁷. A partir d'aquí els tres consolats tenen la mateixa arquitectura institucional²⁸.

- 1385: S'acaba el *Llibre de capítols del Consolat de Mallorca*, la compilació més antiga del *Llibre del Consolat de Mar* que es conserven actualment, si bé la tradició manuscrita hauria arrencat al 1331²⁹.
- 1394: Creació a Barcelona del *Consell de la Llotja*, el qual haurà d'assessorar els cònsols, i els *Defenedors de la mercaderia*, els quals s'ocuparan de defensar el comerç de la creixent pirateria. Ambdós organismes s'estendran a la resta de territoris i es finançaran a través d'un tribut conegut com *pariatge*, descarregant als consolats de la responsabilitat de promoure i defensar el comerç³⁰.
- 1474³¹: Creació del *Consolat de Marsella*³².

²⁶ En una consulta sobre prelatió de fonts els valencians haurien contestat que [...] *farem a cascú justícia segons que es pertanyèa e segons per privilegis atorgats al dit Consolat e ús e costumes de mar serà fahedor, mitjançant justícia e igualtat* [...]. De Montagut Estragués, T., *El dret comú de la mar Mediterrània i el "Llibre del Consolat de Mar"*, La Corona catalanoaragonesa, l'Islam i el món mediterrani: estudis d'història medieval en homenatge a la Doctora Maria Teresa Ferrer i Mallol, 2013, p.484.

²⁷ Ferrer Mallol, M. T., *El Consolat de Mar i els consolats d'Ultramar, instrument i manifestació de l'expansió del comerç català*, L'Expansió Catalana a la Mediterrània a la Baixa Edat Mitjana: actes del séminaire-seminari, celebrat a Barcelona el 20 d'abril de 1998, Barcelona, 1999, p. 62.

²⁸ Posteriorment es crearan els consolats de Tortosa (1363) segons el model mallorquí, de Girona (1385) amb competències en assumptes mercantils marítims i terrestres, de Perpinyà (1388) segons el model barceloní, de Sant Feliu de Guíxols (1443), de Montpeller (1463) segons el model perpinyanès, i cal també mencionar la creació del Consolat de Burgos (1494), el qual degut a la seva estructura, competències i dependència orgànica de la monarquia, el faran molt diferent respecte dels de la Corona d'Aragó. De Montagut Estragués, T., *El "Llibre del Consolat de Mar" y el ordenamiento jurídico del mar*, Anuario de historia del derecho español n°67, 1997, p. 214; Planas Rosselló, A., La jurisdicción consular y el Derecho Marítimo en el Reino de Mallorca, e-Legal History Review n°26, 2018, 2018, pp. 18, 22; , p. 231.

²⁹ Garcia Sanz A., *Estudio sobre los orígenes del Derecho marítimo hispano-mediterráneo*, Anuario de historia del derecho español n° 39, 1969, p. 263.

³⁰ Ferrer Mallol, M. T., *El Consolat de Mar i els consolats d'Ultramar, instrument i manifestació de l'expansió del comerç català*, L'Expansió Catalana a la Mediterrània a la Baixa Edat Mitjana: actes del séminaire-seminari, celebrat a Barcelona el 20 d'abril de 1998, Barcelona, 1999, p. 63.

³¹ Per aquesta època ja hi ha hagut representacions a indrets com les ja mencionades Bruixes i Gant, com també a París i a la majoria de ciutats importants italianes, sicilianes i del mediterrani francès; també hi haurà consolats a Lisboa, Sevilla, Màlaga o Almeria; Sardenya, Ragusa (Dubrovnik), Grècia, com també als principals ports dels ja mencionats països del Llevant Mediterrani, el Magrib o l'Imperi Bizantí, per citar les destinacions més destacades.

³² De Montagut Estragués, T., *El "Llibre del Consolat de Mar" y el ordenamiento jurídico del mar*, Anuario de historia del derecho español n°67, 1997, p. 214.

- 1493: Ferran II adapta al *Consolat de València* totes les innovacions desenvolupades per la resta de consolats seguint el model de Barcelona³³.
- 1494 Segona edició del *Llibre del Consolat de Mar*, corregida pel patró Francesc Calelles, unificarà el dret mercantil marítim del mediterrani, tindrà una àmplia difusió i farà caure en desús les recopilacions antigues³⁴.
- 1716: Creació del consolat de la Nova Planta borbònica, el qual perd autonomia i és supeditat a l'Audiència. La monarquia, iniciant el declivi de la institució consular, s'assegura el control dels òrgans de govern, la percepció i gestió dels recursos econòmics, l'exercici de la jurisdicció mercantil i la creació del dret³⁵.

La creació d'un dret comú marítim mediterrani

Els titulars del poder públic medieval es quedaran al marge de la creació del dret marítim. La vida que transcorre al mar és totalment diferent de la que transcorre a terra ferma, i és per això que els governants veuran la realitat marítima com una dimensió llunyana, inhòspita i fins i tot incomprendible que només els homes de mar que la coneixen i entenen bé la poden regular.

Aquesta és la idea que ens transmet el prologuista anònim d'un manuscrit valencià del segle XV intitulat *Costums dels feyts de la mar*, el qual conté els elements jurídics més significatius que es trobaran al *Llibre del Consolat de Mar*, el fet de que la superior autoritat i potestat dels *savis antichs e aprovats hòmens en lo ús, exercici e art de navegar* justifica la interpretació i fixament per escrit i amb caràcter general d'un usos i uns costums de la mar per part dels navegants, degut a que el seu raonament és l'únic que pot extreure l'equitat rude marítima per a convertir-la en precepte de dret marítim positiu. El mencionat prologuista justifica, a més, aquesta potestat normativa en una interpretació accursiana de la llei Rhodia disposada en el Digest (D., 14, 2, 9), per la qual l'emperador reconeix que mentre ell és el senyor del món, la llei és senyora del mar, i per

³³ Planas Rosselló, A., *La jurisdicción consular y el Derecho Marítimo en el Reino de Mallorca*, e-Legal History Review n°26, 2018, p. 10.

³⁴ Planas Rosselló, A., *La jurisdicción consular y el Derecho Marítimo en el Reino de Mallorca*, e-Legal History Review n°26, 2018, p. 35.

³⁵ Posteriorment es produeix la reforma il·lustrada del consolat barceloní del 1758 que crea els tres Cossos de Comerç de Catalunya, el qual serà el model per a la reforma consular a tot l'Estat. Passarà a ser una institució de comerç en sentit ampli de tot el principat i tot i seguir depenent de la monarquia, tindrà més pes i autonomia, adquirint no només funcions de govern quotidià, sinó també de foment del comerç, agricultura i fàbriques. València reproduceix fidelment el model català i al 1778 es crea l'última generació de consolats de la monarquia hispànica sorgits del reglament per al comerç lliure d'Espanya i Índies del 1778. Seguiran el model català del 1758, es recuperarà la denominació medieval de Consolat de Mar i Terra, però continuarà essent iniciativa de la monarquia. Serna Vallejo, M., *Los Consulados del Mar aragoneses y castellanos, diferencias y similitudes como resultado de un análisis comparado, Las instituciones económicas, las finanzas públicas y el declive de España en la Edad Moderna*, 2017, p. 337.

tant, suposa que el *ius commune* reconeix els usos i costums dels homes de mar com a dret positiu obligatori per als navegants.³⁶

El sistema jurídic marítim és el resultat, per tant, d'un dret basat en l'experiència pràctica, allunyat de les complexitats tècniques i doctrinals dels juristes medievals formats en el *ius commune*, i que serà aplicat per jutges no juristes, experts en aquests usos i costums i que proporcionaran celeritat i baix cost processal. Per altra banda, la mencionada recuperació del comerç marítim mediterrani conduirà cap a un desenvolupament extraordinari de la contractació marítima i mercantil i amb ella la conflictivitat associada³⁷. És a partir d'aquí que aquests usos i costums i les solucions aportades s'aniran escrivint i es compartiran entre els diferents operadors jurídics, creant un cos de dret marítim format per diferents elements que han sorgit en els diferents consolats i en diferents moments, el qual s'anirà unificant i cristal·litzant en la compilació del *Llibre del Consolat de Mar*.³⁸

La tradició marítima mediterrània del *Llibre del Consolat de Mar*, sorgida de navegants i mercaders i no dels titulars del poder públic, gaudirà d'una unitat i vigència supraestatal que no podrà ser ignorada un cop s'inicia el procés cap a la nacionalització del dret marítim a França amb l'*Ordenança de la Marina* del 1681, un esdeveniment que canviarà la història del dret marítim, ja que iniciarà la seva fragmentació per traslladar a l'Estat, ara sí, la seva creació. L'*Ordenança*, emperò, no podrà fer *tabula rasa* degut al fet que, per la naturalesa i validesa de les normes, haurà d'incorporar elements del *Llibre del Consolat de Mar*, dels *Rôles d'Oléron*, l'altra gran tradició marítima europea de l'Atlàntic, així com de les *Ordenances de Visby*³⁹, la tradició pròpia del Mar del Nord i el Mar Bàltic, ambdues sorgides en paral·lel a la de la Mediterrània, a partir del s.XIII. Per altra banda, la codificació liberal francesa, que consolidarà la nacionalització del dret marítim, transcriurà l'*Ordenança* al Codi de Comerç del 1807, el qual tindrà una enorme

³⁶ De Montagut Estragués, T., *El dret comú de la mar Mediterrània i el "Llibre del Consolat de Mar"*, La Corona catalanoaragonesa, l'Islam i el món mediterrani: estudis d'història medieval en homenatge a la Doctora Maria Teresa Ferrer i Mallof, 2013, p. 481-482.

³⁷ Planas Rosselló, A., *La jurisdicción consular y el Derecho Marítimo en el Reino de Mallorca*, e-Legal History Review n°26, 2018, p. 3.

³⁸ Durant el segle XIV i XV trobem varies formes de referir-se a la compilació amb expressions tals com *Capítols del Consolat* o *Capítols del Consolat de la Mar*, *Capítols de Llotja*, *Capítols de Mar*, *Costumes de la Mar*, trobada ja al privilegi valencià de 1283, o *Libre del Consolat de la Mar*, que és com apareix a la biblioteca de Jaume Callís al 1434. Garcia Sanz A., *Estudio sobre los orígenes del Derecho marítimo hispano-mediterráneo*, Anuario de historia del derecho español n° 39, 1969, pp. 231-232.

³⁹ Vid., entre altres obres, Margarita Serna, *La historiografía sobre los Roles d'Oleron (siglo XV a XX)*, Anuario de Historia del Derecho Español, n° 70, 2000.

repercussió en l'elaboració de la normativa marítima liberal de la majoria de països europeus.⁴⁰

Conclusions

La tradició marítima mediterrània és en gran mesura resultat de la importància que el comerç va tenir per a catalans, valencians i mallorquins. El vincle cultural d'aquests pobles i la pertinença a una cultura pactista permetrà la irrupció d'unes institucions que, d'una banda, aniran agafant forma gràcies al diàleg entre elles i, de l'altra, veuran reconeguda la seva autonomia jurisdiccional a partir del 1283; un any ben significatiu a nivell polític, en què s'establirà per llei el pactisme jurídic, peça clau del sistema polític i jurídic de Catalunya i de la Corona d'Aragó.

La realitat consular anirà evolucionant, aquells tribunals especials formats per homes de la mar i estatuits per resoldre controvèrsies entre ells, assumiran, fruit de l'expansió del comerç català, causes i funcions mercantils terrestres que impulsaran, a costa dels mencionats homes de mar, a ciutadans i mercaders al capdavant de l'organització consular.

La petjada que deixaran catalans, valencians i mallorquins es trobarà a la Mediterrània a indrets com Occitània, França, Itàlia, l'Espanya musulmana⁴¹ i el Magrib, el Llevant de la Mediterrània o la Mediterrània Oriental (l'illa de Xipre servirà, per exemple, com a base de distribució per a Turquia, Egipte, Síria i Palestina); i a territoris atlàntics com Irlanda, Anglaterra, Flanders o el golf de Biscaia⁴². Per altra banda, tot i que la majoria de naus que salparan dels ports dels Països Catalans seran pròpies, també serviran perquè genovesos, milanesos, venecians, toscans, flamencs o alemanys els facin servir com a base d'operacions per a la Mediterrània Occidental, sobretot el port de València⁴³.

⁴⁰ Serna Vallejo, M. La monarquía hispánica en la encrucijada de dos tradiciones marítimas de origen medieval: la mediterránea y la atlántica, *Revista de Dret Històric Català* n°18, 2019, pp. 26-28.

⁴¹ El comerç amb la Granada nassarita i la península Ibèrica permetrà la importació de productes locals tals com l'oli, mel, fusta, metalls, cuir, pells o tints que seran cabdals per a la recuperació de l'impacte de la pesta. Abulafia, D., *El món mercantil i el comerç català a l'Edat Mitjana*. Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics 2013, p. 113-114.

⁴² Per a una visió més exhaustiva sobre les rutes de comerç i els béns i productes exportats i importats, vid. Maria Teresa Ferrer i Mallol, *El comerç català a la baixa edat mitjana*, *Catalan Historical Review* n°5, Institut d'Estudis Catalans, 2012, pp. 159-193.

⁴³ Abulafia, D., *El món mercantil i el comerç català a l'Edat Mitjana*. Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics 2013, pp. 116, 118.

Els governants, així mateix, conscients de la importància que té el comerç a nivell econòmic i polític, i de la particularitat dels fets del mar, validaran l'autonomia jurídica del món marítim. La singular formació i ordenació del dret consular dels Països Catalans, caracteritzat per la claredat dels enunciats normatius i per la celeritat processal, crearà, per tant, un corpus normatiu d'una validesa i legitimitat que ni tan sols la codificació francesa, especialment recelosa del dret consuetudinari, podrà ignorar.

L'esplendor del comerç i de la tradició marítima catalana es reflectirà no només en l'expansió del seu dret i institucions. Tal com ens recordava M. T. Ferrer, les llotges de Barcelona, València, Mallorca i Perpinyà que varen fer construir els seus consolats són de les mostres més representatives del gòtic civil català, així com la presència de catalans en indrets diversos i llunyans, deixarà obres com l'encara existent retaule del pintor Marc de Vilanova del monestir de Santa Caterina del Sinaí, que fou una donació de Bernat Manresa, cònsol d'ultramar a Beirut i Damasc a finals del segle XIV⁴⁴.

El caràcter iusprivatista del dret consular, on la contractació marítima és la part més significativa, no evitarà que els Decrets de Nova Planta no afectin la institució consular. Els nous consolats borbònics perdran l'autonomia que els medievals tenien i passaran a estar supeditats a les institucions de la monarquia, per la qual cosa conduiran al seu declivi. Amb les reformes il·lustrades es millorarà el seu pes, funcions i autonomia, però continuarà essent a iniciativa de la monarquia, i no dels comerciants i governs municipals, els quals durant segles havien promogut i donat sentit aquestes institucions. Per als nostres dies, el referent i la memòria de la presència catalana mediterrània, i la nostra contribució a la creació del seu dret de mar, pot i ha de ser una font d'inspiració per al futur de les relacions entre Catalunya i la mar Mediterrània.

⁴⁴ Ferrer Mallo, T. *El Consolat de Mar i els consolats d'Ultramar, instrument i manifestació de l'expansió del comerç català*. Actes del séminaire-seminari, celebrat a Barcelona el 20 d'abril de 1998, Barcelona, 1999, pp. 64, 79.

2. Geopolítica de les crisis migratòries a la Mediterrània

Daniel Roldán

Introducció

La Mediterrània és una regió que ha patit importants canvis demogràfics en els darrers anys. Degut a la seva alta connectivitat, i a la reduïda distància que separa les costes al sud i al nord, i a l'est i oest, en diversos punts, durant els darrers anys ha anat guanyant importància com a àrea de pas de les onades migratòries provinents de l'Àfrica Subsahariana (des del Marroc i Líbia) i l'Orient Mitjà (des de Turquia).

La migració és un dels àmbits on la Mediterrània mostra unes tendències al regionalisme més fortes. En el capítol "Regionalisme i regionalització a la mediterrània" fem la distinció entre el concepte "regionalització", que es refereix a aquells àmbits geogràfics on es produeixen moltes interaccions entre Estats en diversos camps, i el de "regionalisme", que implica el desenvolupament d'un marc institucionalitzat de cooperació entre els Estats. En allò concernent a les migracions, el present capítol és un exemple clar de regionalització en un context amb un regionalisme dèbil, atès que els fluxos migratoris a la Mediterrània són molt rellevants, però, en canvi, la seva gestió no s'aborda de manera conjunta entre els Estats implicats a través d'un marc de cooperació multilateral institucionalitzat -com podria ser, per exemple, el cas de la Unió per a la Mediterrània.

En aquest capítol, analitzarem quines són les causes dels fluxos migratoris a la Mediterrània, quines són les principals rutes de migració i quina és la rellevància geopolítica d'aquests fluxos migratoris. Així mateix, analitzarem quins són els reptes i oportunitats de Catalunya davant d'aquests fluxos migratoris i quina visió estratègica hauria de tenir el país davant d'aquesta realitat.

Causes dels fluxos migratoris a la Mediterrània

Les persones que conformen aquests fluxos migratoris abundants no emigren, en la immensa majoria de casos, per voluntat pròpia, sinó que s'hi veuen forçades per diversos motius. Els factors que han impulsat els processos migratoris, especialment en la darrera dècada, són els següents:

Factors estructurals: Pobresa i canvi climàtic

Les regions emissores de fluxos migratoris presenten els pitjors Índex de Desenvolupament Humà del planeta, segons el Pla de Nacions Unides per al Desenvolupament. Per exemple, el Níger -un dels principals països de trànsit cap a Europa- figura en la darrera posició de l'Índex de Desenvolupament Humà¹. A més, vora tres-centes cinquanta milions de persones es troben en situació d'inseguretat alimentària aguda a l'Àfrica Subsahariana². Aquestes condicions materials d'existència forcen cada any milers de persones a provar de migrar en direcció a la riba nord, per molt perillós que aquest camí pugui ser.

D'altra banda, els efectes del canvi climàtic han tingut un impacte especialment molt notable en les regions d'origen dels fluxos de migratoris transmediterranis, atès que cada cop més persones es troben en dificultats per poder sobreviure amb els seus mitjans de subsistència tradicional. Per exemple, els sistemes agrícoles i ramaders de l'Àfrica subsahariana, caracteritzats per ser familiars i de pura subsistència, es veuen cada cop més afectats degut a les sequeres cada cop més persistents i severes. La pèrdua de biodiversitat dificulta també la subsistència de molts habitants de les regions d'origen dels fluxos migratoris, especialment en el cas de les comunitats que depenen de la pesca artesanal de subsistència.

Factors contextuais: Conflictes armats i inseguretat alimentària creixent

Els conflictes armats han estat una de les principals fonts d'impuls de les migracions forçades a través de la Mediterrània durant la darrera dècada³. Això és especialment cert en el cas de la guerra civil siriana, que va forçar centenars de milers de persones a fugir del seu país, principalment a través de la ruta que passa per Turquia. Són remarcables les xifres del 2015, quan 1,3 milions de persones van demanar l'estatus d'asil polític a l'UE, generant així una crisi de refugiats sense precedents des de la Segona Guerra Mundial. Però també és important tenir en compte la situació al Sahel, on els conflictes majoritàriament lligats a la proliferació de grups gihadistes i la inestabilitat política permanent generen també importants migracions forçades, algunes de les quals es canalitzen a través de les rutes que, com veurem en el proper apartat, atravessen la Mediterrània des del Marroc i Líbia.

Per altra banda, la inseguretat alimentària creixent és un factor especialment important a tenir en compte en el moment actual. Per bé que, com ja hem dit anteriorment, l'Àfrica Subsahariana

¹ Índex de Desenvolupament Humà (2022). Accessible a: <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI> (darrera consulta 10 novembre 2022).

² Reliefweb, OCHA (2022). Nothing to eat: Food crisis is soaring across Africa. Accessible a: <https://reliefweb.int/report/somalia/nothing-eat-food-crisis-soaring-across-africa> (darrera consulta 10 novembre 2022).

³ OIM (2020). World migration report. Accessible a: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (darrera consulta 10 novembre 2022).

és la regió del món més exposada a la fam extrema, la disrupció des les exportacions de matèria prima alimentària des d'Ucraïna i Rússia ha incrementat la inseguretat alimentària d'aquesta regió. I, encara més important, la regió de l'Orient Mitjà i el Nord d'Àfrica s'ha vist especialment exposada a la inseguretat alimentària degut a la seva gran dependència de les importacions alimentàries des d'aquests països com a conseqüència de la feblesa dels seus sistemes agrícoles.

En qualsevol cas, els fluxos migratoris poden augmentar de manera decisiva en els propers mesos, sobretot si la implementació d'un acord mediat per Turquia per desbloquejar l'exportació de matèries primeres alimentàries des dels ports d'Ucraïna als països que envien fluxos migratoris transmediterranis no funciona o Rússia reverteix l'acord com a carta de negociació per intentar reduir les sancions imposades per Occident i el suport militar occidental a Ucraïna.

Implicacions geopolítiques dels fluxos migratoris a la Mediterrània

Els creixents fluxos migratoris a la Mediterrània tenen un profund impacte geopolític i afecten de manera decisiva l'estabilitat de la regió. A mode de classificació general, trobem tres focus de trànsit dels fluxos migratoris: el Marroc, Líbia i Turquia.

Flux migratori des del Marroc

El Marroc no ha dubtat a fer ús dels fluxos migratoris⁴ que travessen el seu territori per fer avançar els objectius geoestratègics. Degut a la seva ubicació al sud de l'Estat espanyol i, en conseqüència, de la frontera sud del conjunt de l'UE, la rellevància geopolítica del Marroc en el control dels fluxos migratoris és extremadament rellevant. En conseqüència, el Marroc ha condicionat sempre la seva cooperació en matèria migratòria a canvi de respecte per als seus interessos. La màxima prioritat del Marroc a l'hora d'utilitzar el seu pes geopolític respecte dels fluxos migratoris envers l'UE ha estat assolir els seus objectius estratègics en relació a l'Estat espanyol.

D'una banda, Espanya controla les ciutats de Ceuta i Melilla que, per la seva ubicació en la riba sud, el Marroc considera com a territori que li correspondria legítimament. D'altra banda, Espanya s'havia negat històricament a reconèixer la sobirania marroquina sobre el territori del Sàhara Occidental, una antiga colònia espanyola que va ser ocupada pel Marroc l'any 1975. Així mateix, Espanya havia anat teixint des de finals dels anys 80 una bona relació amb el veí i rival per excel·lència del Marroc, Argèlia, amb qui Madrid havia establert una sòlida relació de dependència per al subministrament de gas a través dels gasoductes dels gasoductes Medgaz i del Magreb -aquest darrer passa per territori del Marroc-, que s'havia beneficiat durant molt de temps del cobrament del corresponent cànon per la circulació del gasoducte en el seu territori.

⁴ Frontex (2021). The Western Mediterranean Route. Accessible a: <https://frontex.europa.eu/we-know/migratory-routes/western-mediterranean-route/> (darrera consulta 10 novembre 2022).

En els darrers dos anys les relacions del Marroc amb Algèria han empitjorat fins arribar al trencament de relacions diplomàtiques entre ambdós països. A més, les tensions amb Espanya també s'han incrementat de manera notable, sobretot arrel del trasllat del líder del Front Polisario, Brahim Gali, a territori espanyol per a donar-li tractament contra la Covid-19 sense haver previngut prèviament les autoritats marroquines. Ha estat en aquest context que el Marroc ha desplegat de manera més contundent el seu pes geopolític per a assolir els seus objectius geoestratègics claus.

El maig de 2021, milers de migrants van intentar saltar la tanca fronterera que separa la ciutat de Ceuta del Marroc per tal d'entrar en territori espanyol davant la volguda passivitat de les autoritats marroquines, que van abolir temporalment els controls a la frontera i, fins i tot, van obrir les portes de la seva banda de la tanca. Davant d'aquesta situació, Espanya no va dubtar a buscar el suport de l'UE, el qual va obtenir només moderadament a través d'una resolució del Parlament Europeu⁵ que donava suport a la posició del govern espanyol. Tot i això, els dos principals Estats de l'UE, França i Alemanya, mostraven alguns senyals de voler que Espanya millorés la seva relació amb el Marroc per tal de poder obtenir una cooperació fiable en matèria migratòria per part de les autoritats marroquines -de fet, aquest objectiu ha estat recentment assolit amb l'actualització del Partenariat Estratègic sobre Migració entre l'UE i el Marroc. També els Estats Units mostraven aquest interès en una millora de les relacions Espanya-Marroc, tot i que, en aquest cas, més aviat com a conseqüència de la condició del Marroc com a Aliat Principal no Membre de l'OTAN.

Posteriorment, el març de 2022, Espanya canviava sobtadament la seva postura respecte del Sàhara Occidental i passava a reconèixer la sobirania marroquina sobre aquest territori, desentenent-se així del seu estatus de territori pendent de descolonitzar que li reconeix l'ONU. Aquesta decisió no s'hauria pogut entendre sense l'ús geoestratègic dels fluxos migratoris que passen pel Marroc per part de les autoritats marroquines, que han forçat les autoritats espanyoles a cedir en el seu posicionament. En el cas d'Espanya, tal com hem exposat al capítol "Geeconomia i seguretat a la Mediterrània: perspectives per a Catalunya" aquesta decisió ha comportat un empitjorament molt notable de les relacions amb Algèria i han compromès el subministrament de gas des d'aquest país, fet que ha comportat l'assoliment d'un altre dels objectius geoestratègics del Marroc en el marc del seu conflicte diplomàtic amb Algèria. El Marroc també ha aconseguit que Espanya exporti a través del gaseoducte Magreb-Europa una part del gas liquat que està important (bona part des dels Estats Units) per compensar la reducció d'importacions des d'Algèria, fet que garantirà la seguretat energètica del país mentre el conflicte amb el seu veí continuï en màxima tensió.

⁵ Parlament Europeu (2021). Joint Motion for a Resolution on the breach of the UN Convention on the Rights of the Child and the use of minors by the Moroccan authorities in the migratory crisis in Ceuta. Accessible a: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RC-9-2021-0349_EN.html (darrera consulta 10 novembre 2022).

Des del canvi de postura del Marroc amb el Sàhara Occidental, la cooperació del Marroc en el control coercitiu dels fluxos migratoris s'ha intensificat de manera immediata. L'exemple més clar el podem trobar a finals de juny de 2022, quan les autoritats marroquines, amb plena coordinació amb la policia espanyola, van atacar de manera extremadament contundent milers de migrants que intentaven entrar de manera irregular a la ciutat de Melilla saltant la tanca fronterera, deixant una xifra de gairebé quaranta morts. El govern espanyol va qualificar l'actuació hispano-marroquina com a "exemplar" i la resta de capitals de l'UE i la Comissió Europea van restar en silenci envers l'actuació. Aquest fet mostra que el control del flux migratori provinent del Marroc és una prioritat de primer ordre per a l'UE i que la seva rellevància geopolítica és essencial.

Flux migratori des de Líbia

Malgrat l'elevat focus i seguiment mediàtic que existeix a Catalunya en relació a les crisis migratòries que es produeixen al Marroc, el cert és que el flux migratori més actiu des de l'Àfrica subsahariana cap a l'UE és el de Líbia. El motiu és que, a diferència del Marroc, Líbia és un Estat fallit des del 2011.

En el marc de les primaveres àrabs, una revolta va aconseguir enderrocar el líder del país, Muammar el Gaddafi, després de rebre suport de l'OTAN amb una intervenció militar aèria. Posteriorment a aquesta intervenció, Líbia va enfonsar-se en una guerra civil entre diverses faccions armades que es disputen el control del país fins a dia d'avui, malgrat el darrer intent per a acordar un govern d'unitat nacional al país. En aquest context de desgovern crònic i de manca de control efectiu del territori, Líbia ha esdevingut una plataforma ideal per a les xarxes que transporten migrants de manera irregular cap l'altra riba de la Mediterrània. La perillositat d'aquesta ruta comporta una crisi humanitària recurrent, i més de 24.000 de persones han mort intentant creuar la Mediterrània des de l'any 2014⁶.

La inestabilitat política estructural a Líbia es va estendre envers el sud direcció des de la caiguda de Gaddafi. A partir del 2011, les exportacions il·legals d'armes es van incrementar de manera exponencial cap a la regió del Sahel, on grups armats -principalment d'ideologia djihadista, com Al-Qaeda al Magreb Islàmic- van aprofitar l'oportunitat per a incrementar la seva activitat. La inseguretat generada per aquesta situació a tot el Sahel ha estat un dels factors generadors de fluxos migratoris a través de la Mediterrània en la darrera dècada, essent Líbia un dels punts de trànsit principals.

Els Estats de la riba nord de la Mediterrània, en el marc de l'UE, han abordat aquesta situació prioritzant el control coercitiu dels fluxos migratoris. L'any 2015 l'UE va establir el Trust Fund de

⁶ OIM (2022). Missing migrants in the Mediterranean. Accessible a: <https://missingmigrants.iom.int/region/mediterranean> (darrera consulta 10 novembre 2022).

l'UE per a l'Àfrica⁷ amb l'objectiu declarat de solucionar les “causes estructurals de les migracions”. Tanmateix, la realitat és que només un 9% dels projectes finançats per aquest instrument extrapressupostari es van dedicar a abordar les causes de la migració involuntària, mentre que un 37% d'aquests projectes van tenir com a objectiu restringir i controlar coercitivament els fluxos migratoris⁸.

En el cas de Líbia, aquest suport va ser complementat amb l'aprovació d'una missió civil de la Política de Seguretat i Defensa comuna per tal de donar suport a les autoritats libianes en matèria de control integrat de fronteres. Diverses ONGs denuncien que en el marc d'aquests projectes s'han produït greus violacions de drets humans contra migrants que intentaven creuar la Mediterrània des de Líbia⁹. A més, el control directe dels fluxos migratoris a la Mediterrània també ha estat reforçat amb una vigilància reforçada de Frontex, un òrgan de gestió integrada de l'UE que coordina i reforça el control de les fronteres exteriors de l'UE.

Flux migratori des de Turquia

Turquia, seguint la línia del Marroc, ha fet ús dels fluxos migratoris que atravessen el seu país per a assolir els seus objectius geoestratègics en relació a l'UE. D'una banda, Turquia manté un conflicte latent amb Grècia degut a diverses disputes territorials històriques amb aquest país, i també amb Xipre a causa de l'ocupació del nord de l'illa des de l'any 1974, on el territori està controlat per la República Turca del Nord de Xipre, amb presència militar de la República de Turquia. A tots aquests factors se li ha d'afegir que actualment s'estan fent prospeccions a la Mediterrània oriental per tal de poder extreure-hi recursos naturals, principalment gas. Aquesta situació, sumada al fet que Turquia és un dels pocs Estats que no ha ratificat la Convenció de Nacions Unides sobre el Dret del Mar, provoca que Turquia no reconegui els drets d'explotació establerts en les Zones Econòmiques Exclusives de Grècia i Xipre. En conseqüència, la tensió a la Mediterrània només ha fet que augmentar en l'actualitat.

Dit això, cal fer una precisió: a diferència dels dos casos anteriors, la majoria dels migrants que entren a l'UE per aquesta ruta provenen de països en conflicte armat (cas de Síria) o on les persecucions de la dissidència política són massives (cas d'Afganistan) i, en conseqüència, tenen possibilitats de complir les condicions per a rebre l'estatus d'asil. Atès que l'UE encara no ha adoptat cap mesura per a repartir els costos d'acollir els migrants que han de ser reconeguts com

⁷ Comissió Europea (2022). EU Emergency Trust Fund for Africa. Accessible a: https://ec.europa.eu/trustfundforafrica/index_en (darrera consulta 10 novembre 2022).

⁸ Oxfam (2020). the EU Trust Fund for Africa: trapped between aid policy and migration politics. Accessible a : (darrera consulta 10 novembre 2020): <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620936/bp-eu-trust-fund-africa-migration-politics-300120-en.pdf;jsessionid=B484E6098A1B0121B84BB82ABB218342?sequence=1>

⁹ Human Rights Watch (2019). No escape from hell: EU policies contribute to the abuse of migrants in Lybia. Accessible a: <https://www.hrw.org/report/2019/01/21/no-escape-hell/eu-policies-contribute-abuse-migrants-libya> (darrera consulta 10 novembre 2022).

a refugiats d'acord amb la Convenció de Ginebra sobre l'estatus de refugiat i la pròpia normativa de l'UE, el flux migratori provinent de Turquia presentaria un seriós risc per a Grècia.

Les autoritats turques no han dubtat en abaixar la guàrdia voluntàriament i permetre en determinats moments que els migrants que proven d'arribar a l'UE puguin creuar cap a territori grec. Les diverses onades migratòries han generat una situació molt difícil de gestionar per a Grècia, atès que el gran volum de migrants que han arribat a les seves fronteres acaben allotjant-se en camps de refugiats que no tenen les condicions adequades per a garantir el seu sosteniment. A més, les forces policials gregues, amb el suport de Frontex, han empleat en diverses ocasions la força per tal de fer front als intents d'entrada de migrants a Grècia. Aquestes accions han comportat la condemna de diverses organitzacions de defensa dels drets humans, que afirmen que s'han arribat a produir centenars de devolucions en calent cap a Turquia de migrants que acabaven d'entrar en territori grec.

Similarment als casos anteriors, la riba nord de la Mediterrània, mitjançant l'UE, ha decidit afrontar la situació de la mateixa manera: externalitzant el control de les fronteres cap a l'exterior. Si en el cas dels fluxos migratoris provinents de l'Àfrica Subsahariana l'instrument principal ha estat el Trust Fund per a l'Àfrica, en el cas de Turquia l'instrument elegit ha estat l'Instrument de l'UE per als Refugiats a Turquia¹⁰, finançat amb més de sis mil milions d'euros. A canvi de finançar el manteniment dels migrants en territori turc, Turquia es va comprometre a partir d'aquell moment en assegurar-se que els migrants presents al seu territori no entren en territori de l'UE.

Malgrat aquest pacte, Turquia no està tenint inconvenients en seguir instrumentalitzant el flux migratori que transita pel seu territori per tal d'assolir els seus objectius geoestratègics prioritaris. Per exemple, el president Erdogan ha utilitzat el gran número de refugiats que acull al país com a justificació per a legitimar una possible invasió del Nord de Síria i establir una buffer zone de 30 km al llarg de la frontera amb l'objectiu declarat de reubicar-hi milers de refugiats sirians. Així, Erdogan aconseguiria prendre el control de bona part del territori sirí que controlen els kurds sirians mitjançant les Forces Democràtiques de Síria, les quals són vistes per Turquia com una amenaça clau per a la seva seguretat nacional degut als suposats vincles amb el Partit dels Treballadors del Kurdistan (PKK).

Turquia, d'altra banda, manté una política exterior més triangular i d'un cert equilibri entre Ucraïna i Rússia que no pas Occident. Aquest fet, juntament amb el seu rol de garant de la lliure circulació marítima a través de l'estret del Bòsfor i el dels Dardanel·ls -punts de connexió entre la Mediterrània i el Mar Negre- que li atorga la Convenció de Montreux, va situar Turquia en una posició immillorable per a mediar amb Rússia de cara a aconseguir el desbloquejament dels ports ucraïnesos i la represa de les exportacions de matèria prima alimentària als països més afectats per aquesta disrupció. Atès que la majoria d'aquests països es troben en les regions

¹⁰ Comissió Europea (2022). The EU Facility for Refugees in Turkey. Accessible a: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/turkiye/eu-facility-refugees-turkey_en (darrera consulta 10 novembre 2022).

emissores de fluxos transmediterranis, el rol de Turquia en aquesta mediació és molt important per a la riba nord de la Mediterrània a l'hora de prevenir un increment de la migració irregular des de la riba sud. Aquest fet ha incrementat el pes geopolític de Turquia en relació a l'UE, reforçant així la dependència europea envers Ankara per al control dels fluxos migratoris a la Mediterrània.

Conclusió

Al llarg d'aquest capítol hem vist que els fluxos migratoris tenen causes estructurals complexes. Per aquest motiu, difícilment una simple gestió coercitiva podrà aturar les onades migratòries irregulars a la Mediterrània. Els fluxos migratoris només es poden controlar solucionant-ne les causes estructurals, però assolir aquest objectiu requereix un marc de cooperació regional sòlid que, com hem pogut comprovar en el capítol "Regionalisme i regionalització a la Mediterrània", en gran mesura no existeix perquè el nivell de regionalització de la Mediterrània és feble.

Les causes estructurals dels fluxos migratoris tampoc han estat abordades de manera consistent per part dels països de la riba nord de la Mediterrània. Diverses polítiques dutes a terme en aquests països tenen un impacte negatiu rellevant en el desenvolupament de les regions emissores, sense que hi hagi hagut cap voluntat de revisar-les a fons. Per exemple, la Política Agrària Comuna, malgrat algunes reformes recents que han eliminat els subsidis a l'exportació de productes agrícoles, segueix efectuant pagaments directes a grans productors que possibilita la col·locació de certs productes en els mercats de les regions emissores a preus contra els quals els productors locals no poden competir, dificultant així el desenvolupament de sistemes agrícoles sòlids en aquells països del sud. També caldria destacar que les regions emissores de fluxos migratoris són de les que més es veuen afectades per les conseqüències del canvi climàtic i que, tanmateix, l'objectiu de dedicar 100.000 milions de dòlars anuals a accions d'adaptació a aquestes conseqüències, que són una de les principals causes de les migracions forçades a través de la Mediterrània, no s'ha assolit per part dels països desenvolupats¹¹.

La situació actual genera més riscos que oportunitats per a la regió mediterrània. En el cas dels països emissors, la pèrdua de població, especialment la més jove, és un factor que dificulta el seu desenvolupament. A més, no ajuda gens que la normativa de l'UE sobre estrangeria faciliti la migració als perfils professionals més qualificats¹², ja que això amplifica l'efecte "fuga de cervells" en els països emissors.

D'altra banda, a la riba nord de la Mediterrània, els fluxos migratoris no han estat vistos de manera predominantment positiva per les societats receptores. Han estat diversos els motius que han alimentat aquesta percepció: la possibilitat que l'arribada de migrants pugui impulsar a la baixa els salaris dels sectors menys qualificat, que es pugui generar inseguretat en les zones on resideixen els immigrants o les incompatibilitats davant la diferència cultural i religiosa en són

¹¹ OCDE (2022). Climate finance and the 100 billion goal. Accessible at: <https://www.oecd.org/climate-change/finance-usd-100-billion-goal/> (darrera consulta 10 novembre 2022).

¹²Directiva 2009/50/EC sobre les condicions d'entrada i residència dels no comunitaris a efectes d'ocupació altament qualificada.

alguns d'ells. En un context com aquest, els fluxos migratoris s'han transformat en un factor geopolític de primer ordre a la Mediterrània. Al llarg d'aquest capítol hem pogut comprovar com el Marroc, Turquia i Líbia han esdevingut territoris clau per la seva posició central com a zones de trànsit. En el cas dels dos primers països, aquest fet els hi ha donat un pes geopolític que han sabut explotar en benefici dels objectius estratègics claus de la seva política exterior.

Catalunya no és un Estat independent. Una de les conseqüències més evidents d'aquesta realitat és la manca de control sobre les fronteres del propi territori i, per addició, de la política migratòria. Aquest fet comporta una absència de sobirania essencial per a Catalunya, però també l'eximeix de bona part de responsabilitat sobre una política altament sensible i complexa degut a les seves implicacions socials, econòmiques, culturals i de seguretat. Aquesta inexistència de responsabilitat sobre el control de fronteres i la política migratòria no hauria de ser una justificació per a que des de Catalunya se segueixi fent un discurs en clau exclusivament moralista sobre aquesta qüestió. Si Catalunya aspira a ser un Estat independent, és necessari que Catalunya parli en els termes que ho faria un Estat independent per tal de guanyar credibilitat envers els altres Estats, i defensi posicions que siguin coherents amb el seu interès nacional.

Això no vol dir que la política migratòria a la qual vulgui aspirar Catalunya hagi de ser incompatible amb el respecte dels drets humans fonamentals en matèria migratòria, com podrien ser el dret d'asil i el principi de no retorn; més aviat, el que cal tenir en compte és que les decisions polítiques en el sistema internacional no es poden prendre exclusivament d'acord amb valors morals. Els principis morals limiten i donen significat a l'acció política, però el principal fonament de l'acció política en el sistema internacional són els propis interessos expressats en termes de poder i seguretat.

En el cas que ens ocupa, cal subratllar que és irresponsable que, davant dels fluxos migratoris a la Mediterrània, la resposta de Catalunya sigui projectar-se com a terra d'acollida de tants immigrants com calgui, i que sigui "un exemple per al món"¹³. Catalunya, com a conseqüència de ser un país no independent, no té els recursos necessaris per a integrar les migracions sense cap límit. A més, des de l'any 2000 la població de Catalunya ha crescut al voltant d'un 25%. Es tracta d'un percentatge anòmal dins l'UE¹⁴. Això és degut, principalment, al desenvolupament d'un model econòmic basat en la importació de mà d'obra barata per a serveis de poc valor afegit, com el turisme. A aquest fet se li ha de sumar l'onada migratòria provinent d'altres punts de l'Estat espanyol que van tenir lloc durant la dècada dels anys 60 i 70, moment en què la població de Catalunya va créixer des del voltant de tres milions i mig d'habitants als vora sis milions d'habitants a principis de la dècada dels 80¹⁵.

¹³ <https://twitter.com/govern/status/1546550018127060992>

¹⁴ L'evolució de la població registrada als instituts nacionals d'estadística de tots els Estats membres de l'UE així ho confirmen. Només hi ha un Estat que més superi a Catalunya pel que fa al creixement de la seva població en el període 2000-2020: Xipre, amb una xifra al voltant del 28%. Per darrera de Catalunya se situen Xipre i Suècia, amb un creixement al voltant del 19% i 17%, respectivament.

¹⁵ Institut d'Estadística de Catalunya (2022). Xifres de població. Accessible a: <https://www.idescat.cat/tema/xifpo> (darrera consulta: 10 novembre 2022).

És evident que, més enllà de la sostenibilitat d'aquest model econòmic i les seves conseqüències socials, una de les conseqüències d'un creixement tan ràpid de la població és la incapacitat de poder apropar una part important de la immigració a la identitat nacional catalana i la llengua pròpia del país. Aquest fet és altament problemàtic per a un país no independent, el qual, essent una minoria nacional dins l'Estat espanyol, pot acabar esdevenint també minoria dins del seu propi territori. A tall d'exemple, l'evolució de l'Enquesta d'Usos Lingüístics¹⁶ mostra una evolució marcadament decreixent de la població que té el català com a llengua inicial, habitual o d'identificació. De les dades de l'enquesta es dedueix clarament que el descens del percentatge de la població catalanoparlant no és degut a un trencament de la transmissió intergeneracional de la llengua, sinó al fet que cada cop els parlants de català són un percentatge menor en relació al un número absolut de població que ha augmentat de manera molt notable en els darrers vint anys.

Catalunya no ha d'aspirar a ser cap far de superioritat moral, sinó a defensar els interessos dels catalans, complir amb els seus compromisos internacionals –incloent el deure de controlar les seves fronteres– i respectar els drets humans essencials. A aquest efecte, Catalunya no ha d'aspirar a l'impossible objectiu de ser una terra d'acollida sense límits, sinó que ha de planificar quines necessitats migratòries té d'acord els seus interessos, com pot abordar les causes de les migracions forçades d'acord amb les seves capacitats i com pot garantir l'acollida d'aquelles persones que tenen dret a l'asil d'acord amb els criteris establerts en el Dret Internacional i de l'UE. Tot això és especialment important en un moment on, degut a les causes que hem mencionat en aquest capítol, els fluxos migratoris a través de la Mediterrània es poden incrementar de manera dramàtica.

¹⁶ Generalitat de Catalunya (2018). Enquesta d'usos lingüístics de la població. Accessible a: https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/dades_i_estudis/poblacio/Enquesta-EULP/Enquesta-dusos-lingueistics-de-la-poblacio-2018/

3. Geoeconomia i seguretat a la Mediterrània, perspectives per a Catalunya

Miquel Vila i Rosa Cabús

Introducció

El Mediterrani connecta les rutes comercials de l'Indo-Pacífic cap al Mar del Nord i l'Atlàntic, des d'Àsia fins a l'Àfrica, Europa i Amèrica, esdevenint així un dels principals punts neuràlgics del comerç global. Aquesta realitat sovint oblidada es va posar de manifest quan el vaixell de càrrega *Ever Given* va encallar-se al Canal de Suez el març de 2021. Com a conseqüència, el comerç naval internacional va patir importants demores que van agreujar la crisi de subministraments global que es va viure aquell mateix any.

La connexió euromediterrània i el comerç intramediterrani representen el gruix principal de l'activitat geoeconòmica de la regió. Aquestes activitats segurament es veuran reforçades en un futur, gràcies a la presència en augment d'actors extraregionals. L'exemple més conegut és la Xina, considerant les seves inversions i la seva influència sobre la gestió dels ports més importants de la regió.

Les relacions entre els diferents actors que juguen un paper de la Mediterrània no poden entendre's sense recórrer a un marc analític que consideri la intersecció entre els interessos econòmics i de seguretat. Avui veiem com les indústries europees orientades a l'exportació els manquen matèries primeres necessàries per a sostenir les seves economies. En el context de la guerra d'Ucraïna, el Mediterrani ofereix una connexió alternativa a Rússia i preferent envers els mercats i els recursos naturals presents a l'Àfrica i a l'Orient Mitjà, necessaris per a nodrir les economies europees.

Nogensmenys, la regió no està exempta de riscos geopolítics que poden tenir efectes disruptius sobre l'activitat comercial, tal com s'ha vist amb les tensions entre Grècia i Turquia en el Mediterrani oriental o bé entre el Marroc i Algèria a la banda occidental. Hi ha, tanmateix, un altre risc en els països mediterranis del nord, que és la seva condició subalterna respecte de les necessitats de la indústria alemanya i nord-europea, en el marc de l'UE.

D'aquesta manera, els països europeus de la regió s'enfronten a un doble risc, d'una banda desinterès per part dels països del nord europeu, i de l'altra, que en cas de tirar-se endavant, els

projectes de connectivitat euroafricana de l'UE estiguin pensats en afavorir els interessos alemanys i no pas els dels països del sud d'Europa. Existeix el risc de reduir el Mediterrani Nord a un gran parc logístic que limiti la capacitat de les indústries locals de beneficiar-se del dinamisme econòmic de la connectivitat mediterrània.

Per a Catalunya, la regió mediterrània representa un 32,7% del seu comerç exterior. Les mercaderies provinents de la Mediterrània que es comercialitzen a través dels ports catalans representen un 28% del total de mercaderies que s'hi comercialitzen, distribuïdes de manera uniforme entre el nord i el sud mediterranis. Malgrat això, el comerç de Catalunya amb altres països mediterranis de fora de l'UE continua sent limitat, ja que el comerç amb els països de la riba sud i est de la Mediterrània tan sols representa un 6,7% del total. En aquest sentit, el primer soci comercial de Catalunya a la regió mediterrània és França (16% de les exportacions catalanes), seguida per Itàlia (9% de les exportacions) i, en tercer lloc, pel Marroc (2%).¹⁷ Per tant, si deixem de banda el comerç amb altres economies de l'UE, l'impacte comercial actual de Catalunya sobre el Mediterrani és més aviat escàs.

En la dimensió de la seguretat, hi ha dos factors principals que determinen els reptes i les oportunitats de Catalunya. Aquest són la seva geografia i la política exterior espanyola. L'Estat espanyol, en tant que ens sobirà que governa sobre el territori i el poble català, constitueix l'agent que pren les decisions diplomàtiques que en última instància afectaran Catalunya en la majoria d'afers. Així mateix, la posició preconditionada de Catalunya fa que aquesta no pugui desentendre's dels afers espanyols. De fet, és en aquestes qüestions que Catalunya hauria de tractar de trobar una posició pròpia i manifestar els seus interessos, independentment de la posició espanyola.

En aquest context, aquest capítol vol investigar les perspectives de Catalunya en el Mediterrani, combinant l'anàlisi dels conflictes claus que afecten la seguretat i la competició pels recursos energètics, especialment en relació als diferents projectes de desenvolupament d'infraestructures de connectivitat que hi ha a la regió. La secció final del capítol presenta una anàlisi de riscos específica, adaptada als interessos de Catalunya a la regió, juntament amb diverses recomanacions.

A partir d'aquí, el nostre punt de partida és que Catalunya és una nació que ha patit un procés de desindustrialització, i actualment afronta el risc de, tot i poder desenvolupar millores en el sector logístic altament necessàries per a la seva economia, aquesta es podria fer a costa d'una possible reindustrialització. Això deixaria el país en una posició feble, on tindria poc marge de maniobra davant un creixent context d'incertesa política i econòmica. La nostra proposta és que Catalunya hauria d'implementar una política orientada a enfortir les seves capacitats industrials per tal de ser capaç d'aprofitar les oportunitats i abordar els reptes sorgits en el nou context mediterrani.

¹⁷ Generalitat de Catalunya, Estratègia Mediterrània de Catalunya MedCat 2030 https://exteriors.gencat.cat/web/content/saeue/afers_exteriors_cooperacio/04_arees_actuacio/Mediterrania/pdf/estrategia_mediterrania_medcat_2030_cat.pdf

Les disputes energètiques de la Mediterrània

Marroc i Algèria

Tradicionalment, el Marroc i Espanya han tingut formalment unes relacions diplomàtiques fluides. Tanmateix, actualment hi ha diversos punts de fricció. Un d'aquests és la qüestió del Sàhara Occidental, una antiga colònia espanyola. El procés de descolonització fallit del Sàhara Occidental, del qual Madrid en té la major part de la responsabilitat, és el punt de partida de l'actual triangle de tensions entre Algèria, el Marroc i Espanya. Fins el 2022,¹⁸ la posició oficial d'Espanya fou mantenir la doctrina de les Nacions Unides, específicament la Resolució 690 (1991), que demanava organitzar un referèndum d'autodeterminació per al poble sahrauí, per a la resolució del conflicte.¹⁹ En una carta del març de 2023 del President espanyol Pedro Sánchez, al Rei del Marroc, Mohammed VI, el govern espanyol es decantava per primera vegada a la història cap a la posició del Marroc, canviant la posició d'Espanya respecte de la resolució de l'ONU, per passar a defensar l'autonomia sahrauí en el marc del Regne del Marroc, considerant-la com la solució més viable.

Prima facie, les conseqüències del canvi en la política exterior espanyola sembla que sols han estat negatives. Aquest canvi radical ha desencadenat la suspensió d'un tractat d'amistat de 20 anys per part d'Algèria, així com el bon veïnatge i la cooperació, amb Espanya.²⁰ Com que Algèria dona suport al Front Polisario, el nou posicionament espanyol sobre la sobirania del Sàhara Occidental ha fet enfurir els algerians. El moviment d'Algèria comporta serioses repercussions per a Espanya, en tant que es tractava prèviament de la seva principal font de subministrament de gas natural. Després d'aquests fets, Algèria només exporta al voltant d'una quarta part de les necessitats d'Espanya, convertint-se els Estats Units en la seva nova font principal de gas natural, en aquest cas amb Gas Natural Liquefiet.²¹

El temps dirà si per a Espanya, capgirar la seva política respecte l'afer del Sàhara Occidental tindrà repercussions pel que fa als enclavaments de Ceuta i Melilla. En altres paraules, cal veure si Espanya ha negociat la seva posició històrica sobre el Sàhara Occidental, a canvi que el Marroc posposi de facto les seves demandes en relació a Ceuta i Melilla. Una altra possibilitat és que la

¹⁸ Pedro Sánchez, "Su Majestad El Rey Mohamed VI," 14 de Març, 2022, https://imagenes.elpais.com/resizer/p7s3Y9CnKCoNX4GvyJ1Cl7wa_us=/1960x0/cloudfront-eu-central-1.images.arcpublishing.com/prisa/RUPZNABAHREYTHA6SN7KK43MZ4.jpg.

¹⁹ UN Security Council, "The Situation Concerning Western Sahara," <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/MINURSO%20SRES690.pdf>.

²⁰ AP, "Algeria Suspends Friendship Treaty with Spain over Western Sahara," *Euronews*, 9 de Juny, 2022, <https://www.euronews.com/2022/06/09/algeria-suspends-friendship-treaty-with-spain-over-western-sahara>.

²¹ Antonio Navarro Amuedo, "United States Displaces Algeria as the Leading Exporter of Natural Gas to Spain," *Atalayar*, 27 d'Abril 2020, <https://atalayar.com/en/content/united-states-displaces-algeria-leading-exporter-natural-gas-spain>.

moneda de canvi sigui l'alleujament de les pressions marroquines sobre els bancs pesquers propers a les Illes Canàries/Sàhara Occidental, sobretot en un moment en què el tractat entre la UE i el Marroc en aquest àmbit no està exempt de polèmica. Sigui com sigui, Espanya es troba en una situació diplomàtica de relativa feblesa respecte el Marroc, ja que Rabat gaudeix del suport dels Estats Units, davant de qui Madrid té poc marge per oposar-s'hi.

Aquest escenari presenta una sèrie de riscos per a Catalunya. En no disposar d'una política exterior pròpia Catalunya patirà les repercussions de les decisions espanyoles en relació a possibles problemes de subministrament i increments del preu de l'energia. A més, Espanya ha anunciat un augment de la seva despesa militar, arribant al 2% del seu Producte Interior Brut (PIB) de cara als propers anys,²² que es deu als compromisos amb l'Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord (OTAN). Tanmateix, una part significant d'aquesta es dirigirà al sud, on el paraigua de l'OTAN no arriba. Cal tenir present que, sens perjudici dels suposats beneficis per a Espanya, Catalunya no se'n veuria beneficiada, al no disposar de flota pesquera en aquesta zona, de la mateixa manera que no rebria cap benefici directe pel manteniment de la sobirania espanyola sobre Ceuta i Melilla. De fet, Catalunya és un contribuent net al pressupost d'aquests territoris, i en la despesa pel costos que implica el manteniment de la sobirania espanyola sobre les ciutats autònomes.

Atès que el comerç bilateral entre Catalunya i el Marroc va superar els 1500 milions d'euros en 2019, i hi ha més de 400 empreses catalanes presents al país, Catalunya està inevitablement implicada en el conflicte Espanya-Marroc. Amb Madrid arrossegant Catalunya amb la seva política exterior, els interessos catalans a la zona podrien veure's seriosament afectats. A més, fins i tot en l'improbable escenari que Espanya pogués refermar la seva posició sobre el Marroc, com hem comentat abans, res apunta a que les empreses catalanes veurien compensats els costos als que es troben exposades.

Es pot argumentar que davant aquesta situació, en què Catalunya és un simple espectador dels esdeveniments, hi ha poc espai de maniobra. Tanmateix, malgrat els seus escassos recursos, Catalunya podria treballar per defensar els seus interessos. En el cas del Marroc cal tenir en compte que com a manera de mostrar la seva disconformitat davant del suport espanyol al Sàhara Occidental, havia enviat algunes senyals favorables a Catalunya per a tornar-li la jugada a Madrid. És cert que amb l'acord entre Espanya i el Marroc, ambdós països certifiquen el respecte mutu a la integritat territorial de l'altre. Però com hem vist, aquest acord està fonamentat en un equilibri precari i desfavorable a Madrid. Ben provablement tornarem a veure escenaris de confrontació entre Madrid i Rabat en un futur proper, i cal que Catalunya mantingui les seves cartes sobre la taula.

²² Gobierno de España, "Actualización Del Programa de Estabilidad 2022-2025," <https://www.hacienda.gob.es/CDI/Programas%20de%20Estabilidad/Programa-de-Estabilidad-2022-2025.pdf>, 75.

Així, és important vetllar perquè segueixi havent forts llaços comercials entre Catalunya i el Marroc, per tal de que serveixin per obrir canals que protegeixin els interessos catalans al nord d'Àfrica. Pel que fa als àmbits públic i institucionals, hi ha marge tant per a facilitar les iniciatives privades esmentades, com per verbalitzar la posició catalana en el conflicte. Això es pot treballar per exemple, a través de declaracions públiques o visites de representants catalans que puguin ajudar a presentar una posició catalana allunyada de les maniobres de la política exterior espanyola. A més, el Parlament de Catalunya i altres agents polítics, poden impulsar mocions certificant una posició oficial catalana.

Des d'una perspectiva més àmplia, el conflicte Espanya-Marroc no es pot aïllar de l'escenari mediterrani general. Evidentment, aquest conflicte té les seves pròpies arrels històriques, però altres forces i actors tenen un paper decisiu pel que fa a la dinàmica actual, amb una intervenció activa per part dels Estats Units i Rússia per contribuir a la configuració regional d'acord amb els seus interessos. Els Estats Units tenen influència de la Mediterrània a través de l'OTAN, expandint-se al llarg de la riba nord de la Mediterrània, abastant Espanya, França, Itàlia, Eslovènia, Croàcia, Montenegro, Albània, Grècia i Turquia.

Per contra, la projecció d'influència nord americana envers la costa sud sempre ha estat més difícil. Tradicionalment els països del nord d'Àfrica i la majoria dels països costaners de l'Orient Mitjà eren membres del Moviment de Països No-Alineats (NAM), que englobava països àrabs en molts casos amb vincles amb l'URSS. Tanmateix, el Marroc va ser una excepció i durant bona part de la Guerra Freda es va alinear més estretament amb Occident, a causa de la influència francesa i de la seva relació històrica amb els Estats Units. L'actor restant, Israel, encara és l'aliat principal de Washington a la regió. Més recentment, els Estats Units van mirar amb simpatia les Primaveres Àrabs iniciades el 2011, tot i que aquestes no van generar uns resultats que es puguin considerar completament favorables per als seus interessos.

Pel que fa a Moscou, després del col·lapse de l'URSS, Rússia va voler mantenir les seves posicions clau a la Mediterrània, amb l'accés predominant des del Mar Negre, a través dels estrets del Bòsfor i dels Dardanel·ls. El segon interès de Rússia ha sigut mantenir la seva presència militar directa de la Mediterrània, que ara el Kremlin ha aconseguit reforçar a través de Síria. El tercer és mantenir i reforçar les seves relacions amb països com Algèria i Egipte, amb les la part de Líbia sota control del general Jalifa Belqasim Hafter, i amb moviments politico-militars com Hezbollah.

Un cops esbossats els interessos americans i russos a la regió mediterrània, és crucial explorar el paper específic que tenen en els conflictes pròpiament genuïns de la mateixa regió. Els punts de fricció endèmics de la regió són els següents: en primer lloc, els desacords històrics entre Algèria i el Marroc. Malgrat el seu passat colonial francès comú, encara que en diferents graus, aquests dos estats han mantingut males relacions de veïnatge des de la seva independència (Marroc el 1956, Algèria el 1962), a causa de disputes territorials. Actualment, el Marroc continua tenint forts lligams amb Occident, mentre que Algèria manté importants vincles polítics i militars amb

Rússia. Tot i que la forta vinculació de França amb el Marroc, val a dir que París no té cap acord estratègic amb Algèria, la qual cosa és molt significativa.

A més, Algèria sempre ha donat suport al moviment independentista del Sàhara Occidental, el Front Polisario, encara que oficialment sostingui que no forma part del conflicte. Malgrat això, la zona algeriana de Tinduf acull refugiats del Sàhara Occidental, on viuen en campaments i s'oposen a l'ocupació marroquina. Pel que fa a la situació entre el Marroc i el Front Polisario, aquesta va romandre estable des de l'alto el foc de 1991. L'any 2017, el Marroc va canviar radicalment la seva estratègia, incrementant la repressió i reprenent les operacions militars contra el poble sahrauí. Des de llavors les relacions entre Algèria i el Marroc han continuat empitjorant, fins que el 2021 van tornar a esclatar les hostilitats, i es va generar una crisi diplomàtica històrica entre ambdós països.

Aquesta va ser una escalada regional que va implicar les parts esmentades. Anteriorment, el 10 de desembre de 2020, el Marroc ja havia fet una passa endavant pel que fa a l'aprofundiment de les seves relacions amb Washington amb els Acords d'Abraham, i Rabat va normalitzar així les seves relacions amb Israel. A canvi, els Estats Units van reconèixer oficialment la plena sobirania de Rabat sobre el Sàhara Occidental i també van qualificar el Marroc com a "soci estratègic". Això significava que hi hauria un augment de les relacions comercials, entre les quals s'hi inclou l'adquisició d'armes per part del Marroc, fet que ha significat una renovació de part del seu arsenal. A partir d'aquí, les relacions entre el Marroc i Algèria van continuar deteriorant-se. El punt més àlgid de les tensions va arribar amb retirada mútua dels ambaixadors, al tancament de fronteres i de l'espai aeri entre ambdós estats, així com el tancament per part d'Algèria del gasoducte Magrib-Europa (M.E.G.) la tardor de 2021.

Aquest gasoducte té una longitud d'uns 1400km i transportava 10000 milions de metres cúbics de gas algerià cada any cap a Espanya i Portugal, creuant territori marroquí. L'altre gasoducte, el Medgaz, que va des d'Algèria fins a la costa sud-est de la Península Ibèrica, va romandre obert. Tanmateix, la seva capacitat és molt menor, i per poder cobrir la demanda, una part del gas algerià arriba a l'estat espanyol amb vaixell, com a gas líquid (GNL). Aquest gas s'ha de processar posteriorment en algunes de les cinc plantes de regasificació del territori espanyol. Entre aquestes, la planta de regasificació de Barcelona disposa de sis dipòsits, amb una capacitat total per acollir 760000m³ de gas, sent la més gran de la Península Ibèrica, i una de les més grans d'Europa.²³

Aquesta crisi s'està produint en el context de les interrupcions mundials del subministrament i l'augment dels preus del gas i l'electricitat. El canvi de gasoducte a GNL no ajuda, ja que el gas natural transportat per gasoducte és molt més barat. Com hem comentat, el GNL necessita

²³ ENAGAS, Planta de regasificació de Barcelona: característiques tècniques <https://www.enagas.es/content/dam/enagas/es/ficheros/plantas-gnl/Caracter%C3%ADsticas%20t%C3%A9cnicas%20BARCELONA.pdf>

passar per plantes de processament per a poder ser utilitzat, cosa que per tant, suposa una despesa extra, a la qual s'han d'afegir les despeses de transport marítim.

A més, el GNL no garanteix el subministrament de la mateixa manera que ho fan els gasoductes, ja que el GNL es pot vendre a molts més clients i competeix en un mercat realment global. Això vol dir que per a garantir les provisions de GNL, els diferents clients hauran de poder presentar ofertes més altes que altres parts interessades. Per exemple, en el cas del subministrament a la Península Ibèrica, una part important del GNL algerià va a la Xina, que té una capacitat de compra superior a la del govern espanyol. Per tant, en comparació amb l'obtenció de gas mitjançant un gasoducte, la dependència del GNL augmenta el preu de l'energia i disminueix la seguretat del subministrament²⁴.

D'altra banda, però, gràcies a la planta de regasificació del Port de Barcelona, el GNL també es podria convertir en una oportunitat per a Catalunya. En aquest sentit és interessant fer notar que el govern espanyol també contempla l'oportunitat de processar GNL per a re exportar cap al Marroc a través de les seves plantes de regasificació, ara que s'ha vist privat del seu subministrament algerià. No obstant això, les ambicions de la península Ibèrica d'esdevenir un centre energètic de l'Europa central s'han vist molt perjudicades pel conflicte diplomàtic entre Alger i Madrid.

En el context de la guerra d'Ucraïna, sovint s'ha especulat sobre la recuperació del projecte de gasoducte MidCat com una font alternativa al gas rus per a l'Europa central. El MidCat va ser un projecte concebut en el seu moment per a reforçar la connexió del sistema de gas de la Península Ibèrica fins al cor d'Europa a través de Catalunya, com a prolongació dels gasoductes procedents d'Algèria. El MidCat original va ser descartat per manca de fons i de viabilitat econòmica. França havia de proporcionar més finançament, però argumentava que la majoria dels beneficis quedarien al costat espanyol. Tanmateix, l'aposta estratègica de seguretat energètica de França es basa en l'energia nuclear, no pas en el gas, la qual no exigeix haver de satisfer la inversió necessària per desenvolupar 800km de gasoductes per connectar el seu sistema amb Europa Central.

Malgrat el renovat interès mostrat pel del govern de Pedro Sánchez a principis de setembre de 2022, Emmanuel Macron va deixar clar que no volia apostar per recuperar aquest projecte de gasoducte²⁵. Hi ha una connexió alternativa més raonable per al gas algerià a Europa, a través d'Itàlia. Itàlia té un fort risc de terratrèmols que fa que el país no sigui apte per a l'ús de centrals nuclears. Per tant, la major part de la producció energètica d'Itàlia depèn del gas, i fins l'inici de la

²⁴ Thomas Gualtieri i Rodrigo Orihuela, "Algeria to Get Higher Gas Price in New Deals With Italy, Spain", *Bloomberg*, 9 de setembre de 2022

<https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-09-29/algeria-to-get-higher-gas-price-in-new-deals-with-italy-spain>

²⁵ "Sinopec to Construct \$179 Million LNG Storage Tank in Algeria", *TanksTerminals*, 28 de febrer de 2022 <https://tankterminals.com/news/sinopec-to-construct-179-million-lng-storage-tank-in-algeria/>

guerra a Ucraïna un 40% d'aquest corresponia a les importacions provinents de Rússia. Itàlia té incentius per a convertir-se en la principal porta d'entrada del gas algerià a Europa, alhora que també presenta una connexió més directa amb Alemanya, obviant possibles obstacles presentats per França²⁶.

Això no significa que Barcelona quedi totalment aïlla d'aquest circuit. S'ha especulat que es podria fer una connexió entre Barcelona i Livorno per a aprofitar el potencials de la regasificadora de Barcelona. Ara bé, durant la tardor del 2022 es va anunciar la creació d'una connexió per a la construcció d'un gasoducte marítim entre Barcelona i Marsella, amb objectius similars a la connexió amb Livorno.²⁷ Probablement aquest és un projecte amb el que França cerca donar una compensació parcial a Sánchez per la seva oposició al Midcat, i alhora evitar que Itàlia aconseguís esdevenir el jugador central en l'exportació d'energia a Europa – tot i que encara està per veure si el desenvolupament de la connexió amb Marsella descartaria definitivament els plans per a l'anunciada connexió entre Barcelona i Livorno.

Turquia i Grècia

Un altre punt de fricció es reescalfa a la riba nord, en aquest cas entre Grècia i Turquia, ambdós països sota el paraigua de l'OTAN. Existeix una rivalitat històrica entre Atenes i Ankara, malgrat que ambdues formin part de l'Aliança Atlàntica. Tanmateix, a més d'antics greuges, hi ha una disputa afegida per la delimitació les zones econòmiques exclusives (ZEE). És a dir, els drets d'explotació dels recursos naturals d'una zona on es creu que hi ha una gran quantitat de gas natural.²⁸

Tot i que després de la independència grega, i de la situació de crisi històrica que va viure Turquia després de la desaparició de l'Imperi Otomà, els nacionalistes grecs no van aconseguir el seu somni de recuperar l'antiga Constantinoble i els antics territoris grecs de l'Anatòlia occidental, Atenes exerceix des de fa un segle la seva sobirania sobre bona part de les illes de l'Egeu, la qual cosa és actualment central per donar validesa a les seves reivindicacions territorials marítimes.

Grècia, segons la legalitat internacional pot reclamar fins a 12 milles d'entrada al mar al voltant dels seus arxipèlags com a aigües nacionals gregues. En aquests territoris es pot restringir la navegació de vaixells d'altres països. A més Grècia obté 200 milles més com a ZEE, on pot limitar

²⁶ "MidCat pipeline: Is the French dilemma worsening Europe's gas crisis?", *TRT World*, 6 octubre de 2022
<https://www.trtworld.com/magazine/midcat-pipeline-is-the-french-dilemma-worsening-europe-s-gas-crisis-61418>

²⁷ Davide Basso i Paul Messad "France trades MidCat pipeline for an already controversial new project", *Euractiv*, 21 d'octubre de 2022
<https://www.euractiv.com/section/energy/news/france-trades-midcat-pipeline-for-an-already-controversial-new-project/>

²⁸ Galip Daly, "Turkey, Europe, and the Eastern Mediterranean: Charting a way out of the current deadlock", *Brookings*, 21 de gener de 2021
<https://www.brookings.edu/research/turkey-europe-and-the-eastern-mediterranean-charting-a-way-out-of-the-current-deadlock/>

activitats econòmiques com la pesca o la prospecció de vaixells estrangers. Per la seva banda Turquia argumenta que si Grècia fa ús dels seus drets per a reclamar la màxima extensió de les seves aigües, això bloquejaria la circulació de la seva armada i per tant posaria en qüestió la seguretat nacional turca. Tanmateix, Turquia no ha dubtat a reclamar la seva sobirania sobre el màxim de territori marítim possible, fent ús de les mateixes bases legals que nega a Grècia. Per la seva banda Atenes, no reclama totes les 12 milles a través de l'Egeu, tot i que sí a la Jònia i en algunes zones pròximes a la costa d'Anatòlia.

Durant l'estiu de 2020 es va viure un abans i un després d'aquestes tensions quan el vaixell turc *Oruç Reis* va entrar als territoris marítims grecs. Presumiblement, la missió del vaixell era fer exploracions per trobar possibles jaciments de gas. Tanmateix, aquesta estava lluny de ser una missió civil, ja que l'*Oruç Reis* portava una escorta de l'armada turca. Atenes va veure aquesta activitat com una operació turca per a penetrar en aigües que actualment es disputa amb Grècia i Xipre, de manera que va respondre mobilitzant la seva marina i demanant ajuda als seus socis europeus. Això va dividir les posicions dins la UE, ja que la resposta que va rebre de Berlín va ser més aviat freda. Espanya per la seva banda sempre ha donat suport a Turquia. En canvi, Emmanuel Macron s'ha mostrat en diverses ocasions del costat dels grecs, arribant inclús a signar un acord de defensa mútua.²⁹

La disputa pel gas entre Atenes i Ankara també té una dimensió regional. Grècia ha signat un acord amb Egipte per delimitar l'explotació exclusiva, en què es reconeixen les ZEE gregues. D'altra banda, Turquia ha fet el mateix amb el govern de Líbia reconegut per Nacions Unides. Per al cas egipci, els interessos en aquesta distribució de l'aigua són importants per a les seves ambicions de convertir-se en un centre energètic tricontinental entre l'Àsia, l'Àfrica i Europa.³⁰ És important destacar que respecte a Líbia, Egipte – juntament amb França i Rússia – és un dels principals suports externs de la facció liderada pel general Haftar i que constitueix el rival de la facció liderada pel president Abdul Hamid Dbeibeh, reconeguda per Nacions Unides i que gaudeix del suport de Turquia.³¹

El gas a la Mediterrània Oriental juga un paper important, també pel que fa a l'ambició turca de convertir-se en el principal hub energètic de la regió, així com d'esdevenir una alternativa de transport de gas rus cap a Europa, en detriment d'Ucraïna i dels Nord Streams. Per tant, és poc probable que Ankara accepti cap compromís amb Grècia. De fet, des del 2020 les tensions a la Mediterrània Oriental han crescut de manera intermitent. Des de l'inici a la guerra d'Ucraïna, els

²⁹ Dorothee Schmid i Elisa Domingues dos Santos, "The French-Greek Partnership: Beyond the Eastern Mediterranean", *French Institute of International Relations*, 23 de febrer de 2022
<https://www.ifri.org/en/publications/notes-de-lifri/french-greek-partnership-beyond-eastern-mediterranean>

³⁰ Fathia Eldakhkhny "Egypt Again Presents Itself as Regional Natural Gas Export Hub" *Asharq Al-Awsat*, 20 de juliol 2022, <https://english.aawsat.com/home/article/3768596/egypt-again-presents-itself-regional-natural-gas-export-hub>

³¹ David Fornies, "Libya, the Government of National Unity, an opportunity for peace after ten years of war?", *Catalonia Global Institute*, 30 d'abril de 2021
<https://cataloniaglobal.cat/en/libya-the-government-of-national-unity-an-opportunity-for-peace-after-ten-years-of-war/>

mitjans de comunicació turcs han augmentat la seva retòrica bel·licista contra Grècia, ampliant les reclamacions territorials a zones continentals.³² Qualsevol nova escalada militar a la regió probablement provocarà un impacte profund en uns mercats energètics ja estressats, i envers les rutes de navegació a la Mediterrània.

Per la seva banda, la UE ha atorgat a Turquia un tracte econòmic favorable. A canvi, Turquia ha absorbit una gran part del flux migratori de la guerra de Síria, especialment pel que fa a refugiats amb intenció d'instal·lar-se a la pròspera Europa. És per això que Grècia ha hagut de cercar suports per la seva seguretat més enllà del marc de l'OTAN i de l'UE. Per exemple, Atenes va tancar un acord amb Israel durant el primer semestre de 2021.³³ Aquest acord inclou l'establiment de bases d'entrenament per a la força aèria grega en territori israelià,³⁴ una infraestructura que costarà 1,65 mil milions de dòlars.

Aquesta dinàmica mostra fins a quin punt les friccions regionals estan condicionades per altres forces externes. D'una banda, dos enemics històrics han passat a ser aliats teòrics dins l'OTAN. D'altra banda, per mantenir l'equilibri amb Turquia (que no és membre de l'UE), els socis comunitaris tendeixen a ignorar les necessitats de defensa de la sobirania de Grècia, i per això s'explica que hagi hagut d'anar a buscar ajuda a un soci extern, és a dir, a Israel (ni a l'OTAN ni a l'UE).

Com s'ha mostrat en aquest apartat, l'equilibri mediterrani engloba una sèrie de conflictes regionals, afectats alhora per actors globals. En part, aquestes dinàmiques s'hereten de l'època de la Guerra Freda, com per exemple la competència entre Washington i Moscou. Aquest escenari conforma un tapís en què els fils subjacents s'entrecreuen de forma contradictòria. En aquest equilibri, els Estats Units tenen al seu costat els països de l'OTAN, Israel, i el seu nou aliat, el Marroc. Rússia continua mantenint la seva presència amb les seves bases a Síria i estrets vincles amb Líbia i Algèria, i una relació privilegiada amb Egipte. A més, tant els Estats Units com Rússia han donat suport a actors que puguin desestabilitzar els règims afins al seu rival.

Catalunya, com a part de l'estat espanyol, es troba dins del bloc de l'OTAN, cosa que determina d'entrada el terreny de joc en el qual es pot moure la diplomàcia catalana. A més, tant per qüestions geogràfiques com d'afinitat política, la pertinença a l'OTAN no és una realitat que necessàriament hauria de canviar en una Catalunya sobirana. Tanmateix, Catalunya en alguns casos pot seguir una orientació internacional pròpia, tal i com hem esmentat en el cas d'Algèria i Marroc, i aprofitar els errors que pugui cometre el govern espanyol en relació a aquest o d'altres

³² Laura Pitel and Eleni Varvitsioti, "Turkey's Tough Talk on Greece Fuels Aegean Tensions," *Financial Times*, 28 de Setembre 2022, <https://www.ft.com/content/82e279b8-e1fe-40b8-923d-1dfddec670f1>

³³ Udi Shaham, "Israel and Greece Sign Their Largest-Ever Defense Procurement Deal," *The Jerusalem Post*, 18 d'Abril 2021 <https://www.jpost.com/breaking-news/israel-greece-sign-their-largest-defense-procurement-agreement-665476>

³⁴ Reuters Staff, "China, Greece Agree to Push Ahead with COSCO's Piraeus Port Investment," *Reuters*, 11 de Novembre, 2019, <https://www.reuters.com/article/us-greece-china-idUSKBN1XLIKC>

litigis. Alhora dins les pròpies diferències al si de l'aliança atlàntica, els interessos catalans no tenen perquè alinear-se amb Madrid. Per exemple, en la qüestió de Grècia i Turquia, Catalunya no té cap mena d'incentius de seguir la posició pro-turca que han mantingut els darrers governs espanyols.

Les dinàmiques geopolítiques a la infraestructura Mediterrània i les iniciatives en la cadena de subministrament

L'augment del malestar davant la dependència de les manufactures xineses, i les disrupcions de les cadenes de subministrament global provocades per la pandèmia, han fet augmentar l'interès per una política de relocalització industrial tant a Europa com a les seves regions colindants. Així el Mediterrani, a països amb estabilitat política com el Marroc, han esdevingut en els darrers anys espais de relocalització d'empreses europees. Aquesta dinàmica, si no és interrompuda per conflictes militars, provablement anirà en augment en els propers anys.

Això presenta un escenari favorable per la connectivitat entre ambdues ribes de la Mediterrània. Actualment podem identificar tres corredors euroafricans: el corredor d'Àfrica Occidental - Europa Occidental, que passa pel Marroc i la península Ibèrica; el corredor del Magreb Central, que travessa per Algèria i Itàlia; i el corredor de l'Àfrica Oriental, que connecta l'Europa Central i de l'Est, passant per d'Egipte fins als Balcans a través de la Mediterrània Oriental.³⁵

La UE reconeix la importància de la connectivitat mediterrània i la necessitat de reforçar les infraestructures a la regió.³⁶ De fet, la creixent rellevància de la Mediterrània està lligada a les expectatives sobre el creixement dels mercats africans i la possibilitat de deslocalitzar parts de les cadenes de valor europees a l'Àfrica. D'aquesta manera, alguns projectes de connectivitat en el continent africà podrien finançar-se a través del nou marc de Global Gateway.³⁷ No obstant això, com a nova iniciativa, encara és massa aviat per identificar quins projectes concrets poden realment contribuir a la connectivitat mediterrània.³⁸

³⁵ Michaël Tanchum, "Europe-Mediterranean-Africa Commercial Connectivity: Geopolitical Opportunities and Challenges", *Konrad Adenauer Stiftung*, Novembre de 2020
<https://www.kas.de/documents/282499/282548/Europe-Mediterranean-Africa+MED+Dialogue+31.pdf>

³⁶ European Commission, JOINT COMMUNICATION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS, Renewed partnership with the Southern Neighbourhood. A new Agenda for the Mediterranean
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021JC0002>

³⁷ Matthew P. Goddman, "Global Gateway's Infrastructure Plan for Africa Announced at EU-AU Summit", *CSIS*, 28 de Febrer de 2022
<https://www.csis.org/analysis/global-gateways-infrastructure-plan-africa-announced-eu-au-summit>

³⁸ European Commission, EU-Africa: Global Gateway Investment Package
https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/global-gateway/eu-africa-global-gateway-investment-package_en

Existeix el risc de que en el marc europeu es prengui una aproximació cap a la connectivitat euroafricana, on el disseny d'aquests corredors es centri en la connexió entre ambdós punts finals, Alemanya i el nord d'Àfrica, deixant de banda el desenvolupament de les zones intermitges. Si aquesta lògica s'acaba imposant, ens trobaríem amb una oportunitat desaproveitada i resultats subòptims, ja que no es desenvoluparia tot el potencial geoeconòmic d'aquests corredors. El desenvolupament de corredors econòmics complexos hauria de combinar el potencial logístic amb el desenvolupament industrial i comercial. En cas contrari, és poc probable que existeixi una racionalitat econòmica suficientment per assignar les inversions necessàries a llarg termini per a fer funcionar els corredors mediterranis.

Tanmateix, com era previsible els països europeus de la regió han assumit una major responsabilitat a l'hora de liderar projectes per potenciar la connectivitat mediterrània. Així, podem veure les contribucions principalment de França i Itàlia, però també de Grècia, Malta i Xipre. Només Espanya encara no ha realitzat cap contribució significativa en aquesta dimensió.

Si ens fixem en el cas italià, durant l'última dècada, Roma ha implementat una estratègia mediterrània, on ha combinat l'exportació industrial, les inversions en el camp de l'energia i desenvolupament d'infraestructures de connectivitat al llarg de la Mediterrània, amb atenció especial a l'est de la regió. Amb aquesta estratègia Itàlia s'està convertint en el principal centre energètic de la regió. L'empresa han participació estatal italiana, ENI ha esdevingut un actor clau per a la provisió energètica a Tunísia, Algèria i Egipte. Pel que fa a les inversions italianes, trobem que aquestes han crescut a la Mediterrània Oriental i als Balcans. A més, les empreses italianes minoristes també han pogut desembarcar part de la seva producció en aquests territoris.³⁹

Itàlia ha desenvolupat dos projectes insígnia en matèria de connectivitat comercial. El primer és el corredor Turquia-Itàlia-Tunísia, que ha potenciat la connectivitat del Magreb a la Mar Negra. La segona és la connexió entre Itàlia, Tunísia i Algèria, enllaçada amb l'autopista Trans-Saharian que arriba fins a Nigèria. Ambdós projectes, en el futur podrien connectar-se, cosa que, segons Michael Tanchum i Dimitar Bechev, podria convertir Itàlia en "el porter del comerç europeu a Àfrica."⁴⁰ Sigui com sigui, a dia d'avui ambdós projectes ja estan donant resultats positius amb un augment de les exportacions italianes a la regió.

L'altre principal actor europeu a la Mediterrània és França.⁴¹ Amb Macron hem vist una revifada de l'aposta mediterrània francesa.⁴² La seva política mediterrània ha tingut un alt component

³⁹ Michael Tanchum i Dimitar Bechev, "Italy's Mediterranean Belt and Road", *Foreign Policy*, 21 de Gener de 2021 <https://foreignpolicy.com/2021/01/21/italys-mediterranean-belt-and-road/>

⁴⁰ Ibid

⁴¹ France Mediterranean Policy, Ministeri d'Afers Estrangers de la República Francesa <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/regional-strategies/france-s-mediterranean-policy/>

⁴² Sven Etienne Peterson, "France is Back in the Mediterranean" *Palladium Magazin*, 12 de Juliol de 2022, <https://www.palladiummag.com/2022/07/12/france-is-back-in-the-mediterranean/>

militar, especialment com a reacció a l'assertivitat de Turquia de la Mediterrània Oriental. L'acord militar entre França i Grècia, per tant, es troba dins d'un ampli marc estratègic francès a la Mediterrània. Aquesta inclou tant l'assistència en matèria de seguretat com exportació d'armes i tecnologia.⁴³ En aquest sentit, les exportacions de la indústria armamentística francesa, ha estat en general un vector per al creixement del comerç de França amb la Mediterrània. A la vegada, França també ha promogut diferents fòrums de negocis intermediterranis, i ha treballat per refer la seva influència econòmica i cultural als territoris de l'antic imperi colonial francès a la regió del Sahel i el Llevant mediterrani. Com a mostra de les ambicions franceses a la regió podem prendre les declaracions on Macron va mostrar el seu objectiu de fer de Marsella la "capital de la Mediterrània."⁴⁴

No obstant això, França es troba en una posició cada vegada més precària al continent africà i l'Orient Mitjà. Al Líban malgrat la voluntat de Macron d'involucrar-se després de l'explosió que es va produir al port de Beirut i la crisi política conseqüent que va desencadenar, el president francès no ha aconseguit cap resultat tangible. D'altra banda a l'Àfrica occidental s'han produït quatre cops d'estat en un any i mig. Malgrat ser una zona suposadament sota influència francesa, París no ha aconseguit exercir cap paper mediador o preventiu en aquests cops. Mentre que Moscou o Ankara, sí que han pogut jugar un paper més actiu a la regió. A més, el punt culminant dels fracassos de la política de Macron a la regió el trobem a Mali. Les forces franceses van haver de retirar-se del país a l'agost de 2022, després de ser incapaços de derrotar la insurgència jiihadista.⁴⁵

Entre els actors extraregionals involucrats en la connectivitat a la Mediterrània, trobem la Xina. Beijing ha fet inversions significatives al nord d'Àfrica, tant en tecnologia, infraestructura portuària i carreteres, parcs logístics, com en recursos energètics. Pel que fa al Sud d'Europa, la Xina ha cercat augmentar les seves inversions i adquisicions a Itàlia, Grècia, Espanya i Portugal, degut a que en termes regulatoris són una porta d'entrada al mercat comú europeu més fàcil que els països del nord. Tanmateix, veiem que inversions xineses des de la dècada dels 2010 en la majoria de casos en la també s'han concentrat en els sectors del transport, la tecnologia, l'energia.⁴⁶

⁴³ Dorothée SCHMID Elisa DOMINGUES DOS SANTOS, "The France-Greece Partnership Beyond the Eastern Mediterranean", *IFRI*, Febrer de 2022 https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/schmid_dominguesdossantos_france_greece_partnership_2022.pdf

⁴⁴ Didier Billion, "FRANCE'S MEDITERRANEAN POLICIES", *Friedrich Ebert Stiftung*, <https://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/16305.pdf>

⁴⁵ "France withdraws last soldiers from Mali amid jihadist resurgence", *France 24*, 17 d'Agost de 2022 <https://www.france24.com/en/africa/20220817-france-withdraws-last-soldiers-from-mali-amid-jihadist-resurgence>

⁴⁶ Pablo Pareja, "Chinese investments in Southern Europe's energy sectors: Similarities and divergences in China's strategies in Greece, Italy, Portugal and Spain", 2016, *Energy Policy*, 101, pp. 700-710

Tot plegat ens permet enquadrar les activitats xineses a la Mediterrània, dins la Belt and Road, la marca sota la qual s'engloben els projectes de connectivitat i inversions promoguts per la Xina a escala eurasiàtica.

Això de fet, ha fet saltar les alarmes dins la UE, degut a la possible utilització de les inversions associades amb la Belt and Road per augmentar la influència xinesa a Europa. Per exemple, quan Itàlia va signar el Memoràndum d'Acord amb la Xina el 2019, Brussel·les s'hi va oposar fermament. No obstant això, quan Mario Draghi va assumir el càrrec de Primer Ministre, Roma va donar un gir radical a la seva política amb la Xina, refredant molts dels projectes amb Beijing.⁴⁷ Amb l'arribada de Giorgia Meloni, sembla que la política de distanciament cap a la Xina es mantindrà.

A Grècia la Xina ha tingut més marge que a Itàlia per afiançar la seva posició. Aquí les dificultats que el país egeu va patir durant l'eurocrisis van obrir una finestra d'oportunitat que Beijing va saber aprofitar. El cas més conegut va ser l'adquisició del port del Pireu per part de l'empresa estatal xinesa COSCO el 2016. Des de llavors, el Pireu s'ha convertit en el projecte emblemàtic de la Xina al sud d'Europa, que ja s'ha convertit en el segon més gran de la Mediterrània. De fet, el Pireu ocupa una posició estratègica que connecta el nord d'Àfrica i l'Orient Mitjà. Connexió reforçada amb el finançament per part de la Xina de serveis ferroviaris del Pireu als Balcans.⁴⁸ El Pireu no sols és un actiu de gran importància geoeconòmica per a la Xina, sinó també política. Cal recordar que l'activitat econòmica al voltant del Pireu representa el 25% del PIB de Grècia. Per tant hem pogut veure com malgrat haver patit canvis de govern, Atenes s'ha mantingut com un dels països més propers a la Xina dins la UE.

L'estat espanyol és l'únic país del sud d'Europa que no ha signat un memoràndum d'entesa per entrar a formar part de la Belt and Road. Tanmateix, veiem que a la península ibèrica els inversors xinesos han parat especial atenció al sector del transport de mercaderies, controlant el 35% transport de contenidors de l'estat espanyol.⁴⁹ COSCO és propietària del 51% de les accions Noatum, l'operador dels ports de València i Bilbao, que recentment va ser rebatejat com Cosco Shippings Ports Spain⁵⁰. De fet, València ja ha establert deu connexions amb ports xinesos⁵¹ i els dos principals «ports secs» d'Espanya, a Madrid i Saragossa, també són operats per COSCO.

⁴⁷ Rebecca Arcesati i Francesca Ghiretti "Italy pushes back against China's technology transfer" *MERICs*, 1 de juliol del 2022, <https://merics.org/en/short-analysis/italy-pushes-back-against-chinas-technology-transfer>

⁴⁸ Elkman, "China in the Mediterranean An Emerging Presence" *Notes d'Ifri*, IFRI.

⁴⁹ Miriam Vazquez "Las terminales chinas gestionan el 35% de los contenedores en España" *El Mercantil*, 20 de maig de 2019, <http://elmercantil.com/2019/05/20/las-terminales-chinas-gestionan-el-35-de-los-contenedores-en-espana/>

⁵⁰ Alejandro Martínez, "La nueva Guerra Fría" *Valencia Plaza*, 26 d'octubre de 2022, <https://valenciaplaza.com/nueva-guerra-fria-estados-unidos-china>

⁵¹ Víctor Romero, "De El Pireo a España: la china Cosco toma el control ejecutivo de Noatum y sus puertos" *El Confidencial*, 31 d'octubre de 2017, https://www.elconfidencial.com/espana/comunidad-valenciana/2017-10-31/cosco-control-noatum-ports-ceo-kai-sun-el-pireo_1470280/

Tant des de COSCO com des del govern espanyol, s'està potenciant l'Aragó com punt neuràlgic del transport de mercaderies des de la península ibèrica cap a Europa, ampliant el port sec de Saragossa, i reforçant la connexió amb el port València. A més, L'any 2021 COSCO va plantejar obrir una connexió ferroviària entre l'Aragó i Algecires⁵². De fet, a causa de la ubicació estratègica de la península ibèrica, com a punt d'enllaç entre Europa, l'Atlàntic i l'Àfrica Occidental, podriem veure sinèrgies entre els projectes xinesos a l'estat espanyol i els que ha desenvolupat en el marc de la Belt and Road al Nord d'Àfrica. En aquest sentit, si la UE en el futur desenvolupa el corredor entre l'Àfrica Occidental i el Marroc, la Xina es trobaria en una posició privilegiada, capaç d'obtenir beneficis de les inversions de la UE per a reforçar els seus propis marcs.

Pel que fa a la posició de Catalunya en aquest esquema cal dir que d'una banda durant un temps va ser un dels principals receptors d'inversió xinesa a l'estat espanyol.⁵³ Per exemple, a Barcelona l'empresa de Hong Kong, Hutchinson controla la major terminal i ha fet diverses inversions per ampliar la capacitat de gestió de contenidors del port de Barcelona.⁵⁴ Tanmateix, Hutchinson no és COSCO, i en tant que empresa privada, independentment de la proximitat que pugui tenir amb el govern xinès, no juga el mateix paper en l'estratègia de la República Popular Xinesa.

En aquest sentit cal dir que la promoció del corredor central i la connexió València, Saragossa i Madrid – i més endavant Algecires – clarament reforça la lògica d'aïllar Barcelona i torpedinar el corredor mediterrani del govern central espanyol, independentment de que aquesta no sigui la intenció del cantó xinès. Tot plegat planteja seriosos dubtes sobre el paper que juguen les inversions xineses en la península per al futur de Catalunya. Si a això li afegim la incertesa respecte a la relació a llarg termini entre Europa i la Xina, sembla que seria recomanable que per sectors clau, Catalunya cerqui fons d'inversió alternatives a Beijing. Per exemple, seguint la línia oberta l'any 2021 amb l'empresa coreana Taewoong Logistics que va obrir una nova terminal al port de Barcelona establint un enllaç comercial amb el port de Busan.

Riscos i oportunitats per a Catalunya en un Mediterrani en transformació.

Com podem veure l'escenari econòmic i de seguretat de la Mediterrània es troba en moviment, amb creixents riscos però alhora també dinàmiques de desenvolupament econòmic que poden ser importants per a Catalunya. Hem vist com empreses catalanes es troben establertes a països del nord d'Àfrica. És cert, que el declivi industrial general de Catalunya i la pèrdua de gran part de

⁵² Jorge Heras Pastor "Cosco plantea abrir una autopista ferroviaria entre Plaza y Algeciras", *Periódico de Aragón* 29 de març de 2021, <https://www.elperiodicodearagon.com/economia/2021/03/29/cosco-plantea-abrir-autopista-ferroviaria-46448667.html>

⁵³ Luís Federico Florio, "Catalunya se afianza como puerta de entrada de China en Europa" *La Vanguardia*, 10 d'agost de 2017, <https://www.lavanguardia.com/economia/20170210/413981980751/catalunya-china-inversion-empresas.html>.

⁵⁴ Jack Donnelly "Hutchison Ports Barcelona terminal bolsters container capacity" *Port Technology*, 29 de desembre del 2021, <https://www.porttechnology.org/news/hutchison-ports-barcelona-terminal-bolsters-container-capacity/>

la indústria nacional indiquen que el país ha de posar més esforços en aquesta direcció. Però alhora sabem que malgrat les dificultats que travessa el país, Catalunya i Barcelona són pols d'atracció econòmica internacional.

Ara bé en un context global on la dimensió dura del poder polític i l'activitat econòmica es troben vinculades de forma més clara que mai, Catalunya sense ser un estat difícilment podrà fer front als reptes que se'n deriven de la situació actual. En aquest sentit cal entendre que una estratègia catalana mediterrània ha de tenir un doble component geoeconòmic i geopolític. Construir les bases econòmiques que puguin ajudar a Catalunya a projectar-se a la Mediterrània, és un vector que alhora facilitarà la conquesta de la seva sobirania. I a la vegada, qualsevol iniciativa política en matèria econòmica ha d'anar orientada en protegir l'autonomia i el marge d'acció del teixit econòmic català.

Per exemple, aprofitant la seva situació geogràfica, en els últims anys, Catalunya ha reforçat el seu sector logístic. Ara bé, la logística no és suficient per a sostenir una economia desenvolupada. A llarg termini, la logística no pot omplir l'espai deixat per la feblesa industrial de Catalunya. Dependre del sector logístic significa dependre dels músculs productius d'altres economies, i conformar-se amb ocupar una posició de subalternitat. Si Catalunya manté aquest rumb, significa renunciar a aspirar a fomentar una indústria nacional de forma estructural. A més, més enllà de les iniciatives en el sector que es puguin desenvolupar a Catalunya, com s'ha esmentat anteriorment, veiem com els competidors catalans a Espanya, com l'Aragó, tenen la complicitat del govern central i ja estan millor posicionats que el sector logístic català. En canvi Catalunya encara es troba en posicions capdevanteres en el camp de la indústria, que són més difícils de traslladar per part del govern central a altres territoris.

Com sabem, a la llarga, totes les economies pateixen alt-i-baixos. Però aquelles economies que tenen més control sobre la producció industrial poden elaborar estratègies per adaptar-se a nous escenaris. Per contra, les carreteres no poden canviar de rumb. Un sector logístic depenent, per exemple, del comerç de mercaderies del nord d'Europa a l'Àfrica sempre es trobarà lligat al volum d'aquest trànsit, i tindrà dificultats per a redirigir la seva activitat cap a d'altres mercats. En cas de que aquestes rutes quedin afectades per esdeveniments disruptius, l'economia catalana no tindria gaire marge de maniobra.

Tampoc és especialment atractiu, un escenari on Catalunya servís de hub per a facilitar l'accés a recursos energètics cap al Nord d'Europa, a costa del seu desenvolupament industrial. Sense una indústria autòctona, les capacitats logístiques catalanes restaran supeditades a interessos exògens. Per tant, el risc principal que podria sorgir per a l'economia catalana dels plans de connectivitat mediterranis, seria la seva reducció a un immens parc logístic, mentre que el pes principal dels projectes industrials recaiguessin en altres territoris.

Tanmateix, hi ha un altre escenari, un en el que França i Itàlia s'encarreguen de promoure les seves pròpies iniciatives de connectivitat a la Mediterrània. Ja hem vist com París i Roma han treballat per a reafirmar la seva posició com a potències europees a la regió. No obstant això, Itàlia i França tenen punts importants de desacord, i han engegat dinàmiques competitives al Nord d'Àfrica. Per exemple, la intrusió de França a Líbia, area tradicional d'influència d'Itàlia, no va ser ben rebuda a Roma. És cert que després de la presidència de Draghi les relacions entre Itàlia i França sembla haver millorat amb la signatura d'un acord d'amistat. No obstant això, res assegura que les bones paraules de Draghi sobreviuran a la seva presidència, i caldrà veure la posició del nou govern encapçalat per Giorgia Meloni.

Sigui com sigui, és probable que en els pròxims anys Itàlia i França liderin iniciatives clau desenvolupades de la Mediterrània. Si aquestes succeïran en el marc de la UE, en una dinàmica de cooperació, o una de competició – o una combinació de les tres – serà una de les qüestions clau per al futur de la regió. Pel que fa a l'Estat espanyol, el seu govern no té actualment una idea clara del seu paper a la regió, més enllà de convertir-se en un exportador d'energia cap a Europa – escenari en el qual es trobaria competint amb França. En aquest escenari, Catalunya, ha d'evitar ser aïllada per les iniciatives franceses i italianes, essent relegada a exercir un paper perifèric.

Per a convertir aquests riscos en oportunitats, primer Catalunya hauria de mirar d'aprofitar la dinàmica geoconòmica que sorgeix de la Mediterrània per a revitalitzar la seva indústria. Una manera de fer això podria ser incentivant una major integració de les indústries catalanes en cadenes de valor localitzades de la Mediterrània. D'aquesta manera es podrien generar majors connexions que ajudarien a impulsar l'autonomia econòmica catalana. Tenint en compte la política hostil del govern central, una política econòmica centrada en el Mediterrani podria obrir una via per escapar de la voracitat centralitzadora de Madrid. A llarg termini, això significa aprofitar les oportunitats que ofereix la Mediterrània per a garantir i sostenir la futura sobirania de Catalunya.

A través d'aquests objectius, Catalunya no sols pot començar a avaluar com adaptar-se a les iniciatives de connectivitat existents de la Mediterrània, sinó també començar a presentar la seva pròpia visió. A curt termini Catalunya no gaudeix actualment ni de la capacitat de maniobra política o del pes econòmic per poder aspirar a competir amb França o Itàlia. Un camí més realista hauria de buscar el desenvolupament d'iniciatives complementàries a les presentades per Roma o París.

Un detall important és que les estratègies italianes i franceses, tot i tenir interessos significatius al Marroc, Algèria, Tunísia i el Sahel, degut a l'assertivitat de Turquia, probablement hauran de centrar gran part de la seva atenció en el Mediterrani oriental. Això deixa espai per a què des de Barcelona es presentin iniciatives centrades de la Mediterrània occidental. Cal remarcar, que malgrat la disputa entre Algèria i Marroc, el Mediterrani occidental és una zona amb menors riscos militars que el Mediterrani Oriental. Tenint en compte que Catalunya, no pot proporcionar

ajuda en la dimensió de seguretat, sembla un camp més adequat per cultivar els interessos catalans.

En el disseny de l'estratègia catalana a la Mediterrània, cal no oblidar que Catalunya amb el seu status polític actual sempre trobarà les seves iniciatives limitades. Ja que Madrid té la capacitat d'apropriar-se-les, i/o bloquejar qualsevol d'elles. Per exemple, en la dimensió internacional, Madrid pot impedir activament que altres estats incloguin a Catalunya en les seves iniciatives si creuen que això podria donar massa avantatge a Barcelona. A curt termini, és poc probable que Roma o París intentin incloure a Catalunya en qualsevol projecte que pogués perjudicar l'estabilitat d'Espanya. D'altra banda, la feblesa geopolítica d'Espanya pot afectar col·lateralment als interessos de les empreses catalanes al nord d'Àfrica. L'exemple més recent el trobem en les seves relacions amb Algèria i el Marroc.

No obstant això, serà més difícil per al govern central bloquejar iniciatives dirigides per actors privats, que impliquin empreses internacionals, i que poguessin tenir valor estratègic per a d'altres governs. Per tant Catalunya, dins de les seves condicions actuals, ha de prendre mesures per a impulsar la seva posició mediterrània oferint avantatges a agents privats i inversors estrangers com per exemple, oferint ajudes a la formació i contractació, finançament públic, marcs regulatoris favorables i avantatges fiscals, que afavoreixin aquesta mena d'iniciatives.

També faria falta, una nova estratègia per revitalitzar el paper dels ports catalans. El port de Barcelona, és un dels ports més importants de la Mediterrània però ha anat quedant enrere davant dels seus competidors en els darrers anys. Les autoritats portuàries de Barcelona han apostat per atreure creuers, malgrat els escassos beneficis que comporten pel país. Per tant, qualsevol estratègia mediterrània catalana haurà de passar necessàriament per una revisió del paper del port de Barcelona, dirigint-lo cap a una activitat econòmica industrial més favorable als interessos del país.

Finalment, independentment de les iniciatives específiques que Catalunya prengui, cal mirar amb optimisme que la Mediterrània refloti com a pol d'activitat econòmica global. Si Catalunya es presenta amb actitud ambiciosa i amb una visió nacional clara, ens trobem davant d'un futur amb oportunitats per a la ciutadania i el teixit empresarial català. Ara bé, per a recollir els fruits que ofereix el ressorgiment del Mediterrani, cal que Catalunya utilitzi aquesta nova realitat com a vector per a recobrar la seva sobirania.

4. Regionalisme i regionalització a la Mediterrània

Jofre Rocabert

La Mediterrània com a regió

Les regions són construccions flexibles en la política internacional. Poden tenir dimensions polítiques, etnogràfiques o històriques. Tanmateix, qualsevol ordre internacional té característiques regionals. Això es deu al fet que, tot i que els perímetres d'una regió poden ser difusos, tant conceptualment com físicament, totes tenen un nucli geogràfic. A diferència d'altres casos, en la Mediterrània aquesta característica està ben definida, i els seus límits són fàcils de demarcar. Però com en moltes altres regions, els països que hi pertanyen estan dividits per diferències culturals i històriques profundament arrelades.

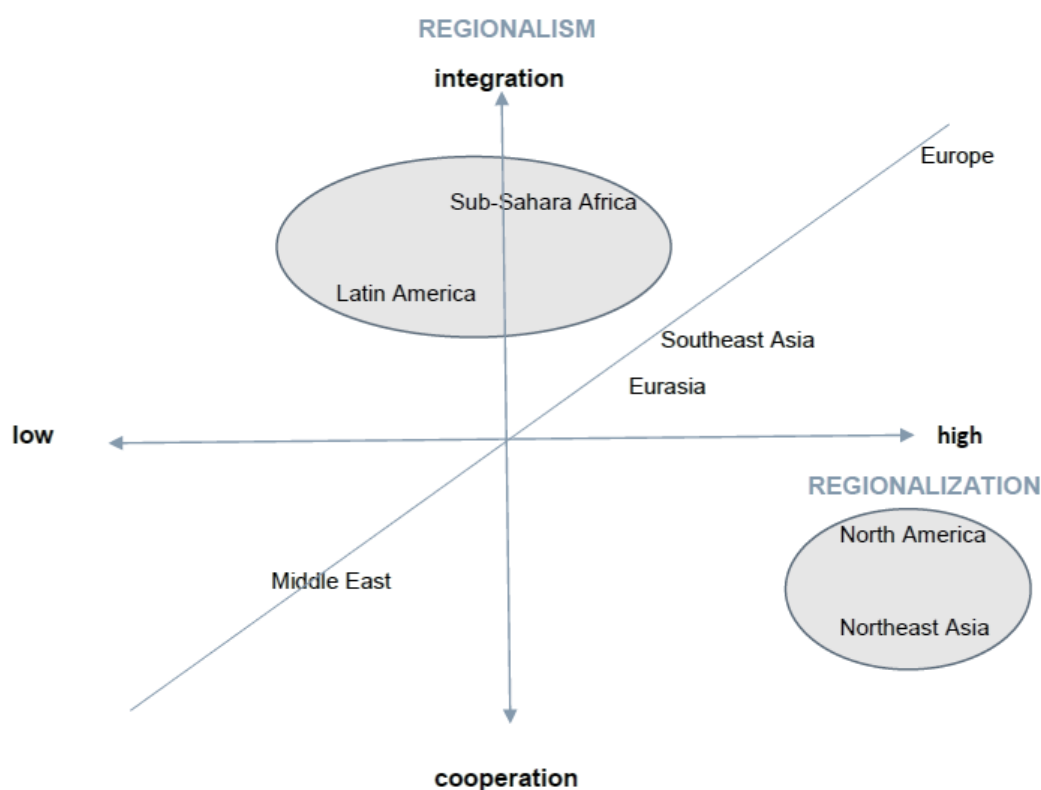
Atès que la principal característica d'una regió és geogràfica, el fet que els països del seu si siguin enemics o aliats no canvia la seva naturalesa com a regió. Tanmateix, això pot definir el grau en què els països interactuen entre si pel que fa al comerç, el moviment de la població i les institucions polítiques comunes. Això determina la vitalitat d'una regió com un espai social i polític compartit. En intentar establir aquestes diferències, Börzel i Risse (2016)¹ distingeixen entre regionalització i regionalisme. La regionalització es refereix a la intensitat de les interaccions o enllaços entre estats en qualsevol cosa, des del comerç fins a les organitzacions de la societat civil comuna. El regionalisme es refereix al desenvolupament d'institucions polítiques compartides, d'organitzacions internacionals regionals. Per exemple, el nombre de vincles entre la majoria dels països d'Europa i la seva pertinença a una organització internacional molt desenvolupada, la Unió Europea, la converteix en una regió que té un alt grau de regionalisme i regionalització. Per contra, l'Orient Mitjà té un grau comparativament baix de tots dos. Altres regions com Àfrica Oriental o Occidental han desenvolupat institucions regionals, però encara tenen vincles socials i econòmics febles.

En aquest sentit, la Mediterrània és un lloc idiosincràtic. D'una banda, la regió ha estat un dels principals escenaris de la història europea i, com hem vist en la introducció històrica d'aquest

¹ Börzel, T.A and Risse, T (2016), "North Africa and the Middle East". The Oxford Handbook of Comparative Regionalism. (pp.) Available at: <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199682300.001.0001/oxfordhb-9780199682300-e-13> (Accessed 23 May 2022)

informe, on Catalunya ha exercit un paper important en aquest àmbit. No obstant això, els nivells històrics de comerç i la identificació cultural amb la Mediterrània no han donat lloc a alts nivells de regionalisme o regionalització. La figura 1 és presa del *The Oxford Handbook of Comparative Regionalism* i col·loca diverses regions del món en aquesta matriu de dos per dos de regionalització i regionalisme. Si hi situéssim la Mediterrània ocuparia un lloc bastant central, però en el quadrant compost pels nivells inferiors de tots dos conceptes, prop d'Orient Mitjà².

Figura 1. Regions del món seleccionades en l'eix alt a baix regionalisme i regionalització. De Börzel i Risse (2016).

Regionalisme: organitzacions internacionals a la Mediterrània

Tots els països de la Mediterrània pertanyen a diverses organitzacions internacionals. La majoria dels països de la costa nord són membres de la Unió Europea. Però l'esperit de la Unió no és el d'una organització de països mediterranis. Al sud, tots els països, excepte Egipte, pertanyen a la Unió del Magreb Àrab, una organització amb poca activitat coneguda. A més d'alguns instruments multilaterals subregionals, l'única organització internacional regional que els estats han creat per promoure la cooperació regional és la Unió per la Mediterrània (UpM). Des del 2008,

² Ibídem

la UpM reuneix tots els països de la Unió Europea i 15 països de la Mediterrània Sud i Oriental³. La UpM va ser creada després del procés de Barcelona el 1995. Té les seves arrels polítiques en la política exterior europea a França durant els anys 70 i 80 per emmarcar les seves relacions amb les seves antigues colònies del nord d'Àfrica⁴. El procés de Barcelona va conduir a la zona euromediterrània de lliure comerç, i durant un temps en la dècada de 2000, semblava que fins i tot podria proporcionar un enfocament regional del conflicte araboisraelià.

D'aquests èxits inicials, la Unió per la Mediterrània en va fomentar un espai de cooperació que serviria a un ventall sectorial molt ampli, des de la cooperació econòmica fins a la resolució de disputes polítiques. La seva existència és, potser, un dels pocs projectes reeixits de la política exterior de les institucions europees, i la seva existència continua sent possible per part de la Comissió Europea, que cobreix la meitat del seu pressupost operatiu⁵. No obstant això, no s'ha convertit en un fòrum rellevant. Emet recomanacions conjuntes i ofereix programes econòmics, però el grau en què els estats han delegat capacitats per implementar polítiques és pràcticament nul. Les organitzacions internacionals són vaixells per als interessos nacionals dels seus membres, i si deixen de ser un lloc atractiu per a coordinar les negociacions o promoure les seves estratègies, corren el risc de convertir-se en estructures buides, amb poc més que un pressupost operatiu i reunions protocol·làries.

Una de les característiques de les organitzacions regionals, en particular aquelles que, com la UpM, es creen sense un propòsit específic però amb un propòsit general, és que promouen projectes per fomentar un sentit de comunitat regional. Per exemple, la majoria dels països del Con Sud pertanyen al MERCOSUR, que a més de ser un mercat integrat té programes de mobilitat i culturals comparables als de la Unió Europea. La UpM també intenta participar en aquests tipus de projectes. Per exemple, el seu disseny institucional inclou un òrgan parlamentari, que és una opció que sovint pretén assenyalar l'existència d'una comunitat internacional. No obstant això, aquest Parlament no està dotat de capacitats per a influir en el treball de l'organització a la qual pertany, sinó simplement per a servir de fòrum de debat més enllà dels governs⁶.

³ Ayadi R., Fragkiadakis K., Paroussos L., Sessa E., (2020), "Assessing regional integration in the euro-mediterranean a multi-dimensional regional integration matrix", Euro-Mediterranean Economists Association (EMEA), July, Available at: https://euneighbours.eu/sites/default/files/publications/2020-08/EMEA_Study_Assessing_Regional_Integration_in_the_Euro_Mediterranean.pdf (Accessed 20th May 2022).

⁴ Behr, T. (2009). Regional Integration in the Mediterranean Moving out of the Deadlock?. [ebook] Jacques Delors Institute. Available at: <<https://institutdelors.eu/wp-content/uploads/2018/01/regionalintegrationmediterraneanbehrnemay10.pdf>> [Accessed 23 May 2022].

⁵ Comelli M., (2010), "Sub-regional Cooperation around the Mediterranean and the Role of the EU", Istituto Affari Internazionali, 16th November, Available at: <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/sub-regional-cooperation-around-mediterranean-and-role-eu> (Accessed 20th May 2022)

⁶ Unió per la Mediterrània (2022). Frequently asked questions on the Barcelona Process and the Union for the Mediterranean, Available at: <https://ufmsecretariat.org/25faqs/> (Accessed 25 May 2022).

Però les aspiracions de construcció regional de la UpM s'enfronten a dos obstacles que són massa grans per a superar. En primer lloc, la Mediterrània com a regió conté tants vincles històrics com profundes divisions entre el Nord Europeu i el Sud d'Àfrica, que ofereix una base massa feble per a sostenir una comunitat política. En segon lloc, l'organització en si mai va rebre el nivell d'autoritat que seria necessari per prendre decisions políticament rellevants. Això dificulta el foment d'un sentit de comunitat entre els pobles de la Mediterrània. Aquest desconnexió entre capacitats i intencions és també una característica de moltes altres organitzacions regionals, especialment en les agrupacions de l'Àfrica subsahariana, com la Comunitat Econòmica dels Estats de l'Àfrica Occidental.

A més de la incapacitat d'aconseguir els seus objectius, l'única institució multilateral dedicada al Mediterrani també es veu afeblida per una onada d'escepticisme cap a les organitzacions internacionals en general. Des d'abans de Brexit, un nombre creixent d'experts han advertit que una onada de desintegració caracteritzarà la realitat de la política internacional durant anys. Es tracta de la desvinculació de les organitzacions regionals, invertint el procés pel qual els estats han creat entitats amb autoritat sobre si mateixos. Què pot significar això per al Mediterrani? Tenint en compte els arguments anteriors, pot semblar que no hi ha molt a desfer. I encara que això és cert, també és un fet que moltes polítiques dirigides específicament a la regió, com la Política Europea de Veïnatge, depenen del fet que la Unió Europea continuï tenint capacitats i finançament. Per exemple, la Comissió Europea va escriure l'any passat un comunicat titulat "Una nova agenda per al Mediterrani", que és poc probable que es desenvolupi si la UE continua afeblint-se⁷. Encara que la UE no és una organització mediterrània, és l'única que té polítiques multilaterals rellevants cap a ella. En el capítol d'aquest informe dedicat a les migracions n'hem descrit alguns exemples.

Una característica important del disseny de les organitzacions internacionals regionals és la ubicació de la seva seu. La col·locació d'una secretaria internacional és sempre una victòria diplomàtica per a l'Estat d'acolliment, i a vegades pot ser políticament rellevant. Al Mediterrani oriental hi ha un clar exemple. Egipte va consolidar la seva posició com a líder del món àrab de postguerra amb la creació de la Lliga Àrab el 1945. Es va establir la Lliga al Caire, però la secretaria es va traslladar a Tunísia el 1979 com a represàlia per la pau d'Egipte amb Israel.

La posició de Catalunya en aquest sentit es pot descriure com a privilegiada, ja que la ciutat de Barcelona acull la secretaria de la UpM. Una raó probable és que en 1995, quan 27 ministres d'Afers Exteriors es van reunir a la ciutat per fer reviure les relacions Nord-Sud, el govern espanyol i la ciutat de Barcelona estaven controlades pels socialistes. A més a més, la ciutat encara estava sota la llum dels Jocs Olímpics de només tres anys abans. Però més enllà d'exemplificar una bona relació entre els socialistes catalans i espanyols, el govern català no ha aprofitat

⁷ European Commission (2021). Joint Communication on: "Renewed partnership with the Southern Neighbourhood- A new Agenda for the Mediterranean". https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/joint_communication_renewed_partnership_southern_neighbourhood.pdf [Vist 23 Maig 2022].

l'organització de la UpM com a plataforma per al lideratge regional. Durant la dècada dels 2000 Espanya va prioritzar l'atlantisme, la seva posició a Brussel·les, i les relacions amb les seves colònies a Amèrica Llatina, abandonant també la UpM.

A més de la Unió per la Mediterrània, Barcelona és també la seu d'una altra institució menor de regionalització, el Centre d'Estudis de Transport per al Mediterrani Occidental (CETMO). Encara que la seva presència és sectorialment important, les oportunitats de rellevància política que pot oferir són limitades.

Relacions intergovernamentals en absència d'institucions fortes

La importància que els països mediterranis concedeixen els uns als altres en el disseny de les seves polítiques exteriors és un indicador de la centralitat de la regió respecte a altres esferes de política exterior. La seva importància relativa també és un indicador de la quantitat de cooperació regional canalitzada dins de les institucions multilaterals en lloc de a través de relacions intergovernamentals. Llegint els últims documents estratègics d'afers exteriors d'Itàlia, Espanya, França i Grècia, és evident que la Mediterrània és present com un espai geopolític, però no central per al seu posicionament internacional ^{8 9 10}. La redacció dels documents se centra principalment en la seva influència sobre l'agenda de la Unió Europea. Fins i tot en qüestions que necessàriament tenen un eix mediterrani, com en la competència política entre Espanya i Itàlia, la dimensió europea sembla dominar. Tanmateix, això té excepcions. Com hem vist en aquest informe, les institucions italianes han deliberat sobre la posició d'Itàlia a la regió i han proposat una estratègia per a millorar-la.

Com també han indicat Miquel Vila i Rosa Cabús en aquest informe, un altre àmbit en el qual la Mediterrània ocupa un lloc central és la tensió entre Turquia i Grècia. L'objectiu de tots dos països és establir aliances intraregionals entre si. El Govern grec va escriure al juliol de 2021: «En el mateix esperit, vam promoure la nostra cooperació estratègica amb França, "....], en l'última reunió

⁸ Govern d'Espanya, (2021), Estrategia de Acción Exterior, April 27th, p.18,25,31, Available at: https://www.lamoncloa.gob.es/consejodeministros/resumenes/Documents/2021/270421-estrategia_de_accion_exterior_2021-2024.pdf (Consultat el 19 de maig de 2022)

⁹ Ministeri d'Europa i Afers Estrangers (2017), « 1. Un système internationale contesté », Revue stratégique de défense et de sécurité nationale, Disponible a : https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/2017-rs-def1018_cle0b6ef5-1.pdf (Consultat el 10 de maig de 2022)

¹⁰ Ministeri d'Afers Exteriors de la República Hel·lènica, (2020), "Minister of Foreign Affairs N. Dendias' article in the 'Sunday Eleftheros Typos' on 'Facing Challenges with a National Strategy'", Anuncis-Declaracions-Discursos, 5 de juliol, Disponible a: <https://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/minister-of-foreign-affairs-dendias-article-in-the-sunday-elftheros-typos-on-facing-challenges-with-national-strategy-572020.html> (Consultat el 20 de maig de 2022)

del Consell d'Afers exteriors de la UE, per a debatre la situació al Mediterrani Oriental, és indicatiu de la perspectiva comuna dels nostres dos països»¹¹.

A més de les prioritats programàtiques de la política exterior, un altre element que il·lustra el nombre de relacions intramediterrànies contra europees o amb altres regions són els tractats internacionals. El nombre de tractats celebrats entre països pot considerar-se una quantificació de la seva cooperació. Dels més de 50 mil tractats internacionals compilats en la Sèrie de Tractats de les Nacions Unides, només 36 versen sobre la Mediterrània. Això no significa que els països mediterranis participin menys en l'elaboració de tractats que altres. De fet, França és un dels països amb més tractats ratificats. No obstant això, significa que en poques ocasions els països mediterranis estableixen polítiques compartides que se centren específicament en els seus problemes comuns com a membres de la regió¹². Per a posar això en perspectiva, hi ha més de 40 tractats que fan referència al Mar Bàltic, una regió més petita i amb molts menys membres.

La majoria dels textos que esmenten la Mediterrània en el seu títol tracten de la cooperació tècnica en assumptes agrícoles o mediambientals, i un nombre prou gran implica els Estats Units, la qual cosa redueix encara més l'espai per a la cooperació estructurada en la qual participen únicament els països mediterranis. El fet que la majoria de les polítiques multilaterals dels països europeus siguin tractades per la Unió Europea redueix la necessitat de tractats, però això només és entre ells i no amb els països de la costa oriental o meridional. També és inversemblant que la Unió per al Mediterrani substitueixi la cooperació formal, atès que només emet recomanacions sense força jurídica¹³.

Regionalització: les relacions entre les organitzacions de la societat civil

A més del grau en què els estats cooperen a través d'institucions formals, les relacions internacionals de la regió també són constituïdes per la xarxa de relacions que les societats estableixen a través del comerç, la política, la inversió i els intercanvis de la societat civil. No obstant això, en aquesta zona els veïns de la Mediterrània tampoc són la major prioritat els uns pels altres. Com hem vist en la part d'aquest informe dedicada al comerç, el intercanvis intramediterranis són menors que els que connecten cada país de la regió amb el nord d'Europa

¹¹ Ministeri d'Afers Exteriors de la República Hel·lènica, (2021), participació del "Ministre d'Afers Exteriors Nikos Dendias" a l'esdeveniment en línia sobre "Discussions on the Greek Grand Strategy: The Foreign Policy Dimension", *Anuncis-Declaracions-Discursos*, 18 de Juny Disponible a: <https://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/minister-of-foreign-affairs-nikos-dendias-participation-in-the-online-event-themed-discussion-on-the-gran-estrategia-grega-la-dimensio-de-la-politica-exterior-atenes-17062021.html>

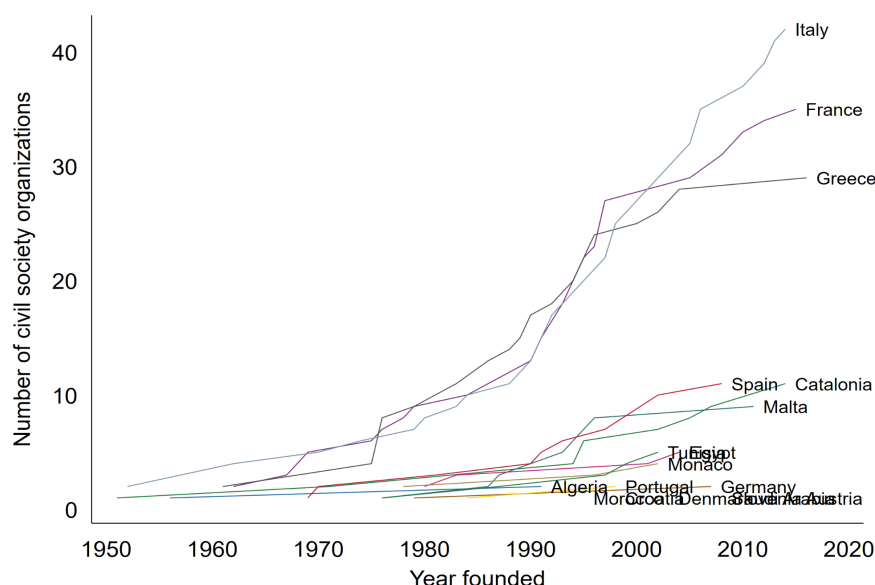
¹² OSCE, (n.d), "Mediterranean Partners for Cooperation", Partners for Cooperation, Available at: <https://www.osce.org/partners-for-cooperation/mediterranean> (Consultat el 18 de maig de 2022)

¹³ Unió per la Mediterrània, (2017), Ministerial Conference on Strengthening Euro-Mediterranean Cooperation through Research and Innovation, May 4th, Available at: <https://ufmsecretariat.org/ufm-ministers-give-new-impetus-to-regional-cooperation-in-research-and-innovation-in-the-mediterranean/> (Consultat 25 Maig 2022).

o Àsia¹⁴. Fins ara hem sostingut que la el regionalisme està relativament subdesenvolupat en relació amb les prioritats de política comercial i exterior. Però la cooperació internacional és més àmplia que la que es produeix dins de les organitzacions i entre els governs, ja que també inclou les relacions entre les societats civils i els governs subnacionals. Com Marchand i Shaw (2003) van dir: "El regionalisme és clarament un projecte polític, però òbviament no és necessàriament dirigit per l'Estat, ja que els estats no són l'únic actor polític al voltant"¹⁵. A continuació, es descriu amb una mica més de detall l'estat actual de les organitzacions socials que uneixen els països de la regió.

La Global Civil Society Database de la Unió d'Associacions Internacionals llista 443 entitats que tenen l Mediterrània en el seu nom. En comparació, n'hi ha 8.285 amb Europa al títol i només uns 2.000 amb Àsia. Alguns són entitats com la Fondazione Mediterraneo, una organització internacional civil que promou el diàleg i la pau entre els països de la regió. No obstant això, la majoria són associacions tècniques o grups acadèmics. D'aquests, 11 tenen la seva seu a Barcelona, 11 més a Espanya, 35 a França i 43 a Itàlia¹⁶.

Figura 2. Nombre d'associacions internacionals de la societat civil de la Mediterrània, per país i any. Dades de la Unió d'Associacions Internacionals.

¹⁴ Unió per la Mediterrània, (2018), 10th UpM Ministerial Conference on Trade, March 19th, Available at: <https://ufmsecretariat.org/ufm-trade-ministerial-2018/> (Consultat 25 Maig 2022).

¹⁵ Bøås, M., Marchand, M.H., Shaw, T.M. (2003). The Weave-World: The Regional Interweaving of Economies, Ideas and Identities. In: Söderbaum, F., Shaw, T.M. (eds) Theories of New Regionalism. International Political Economy. Series. Palgrave Macmillan, London. Cal apuntar que aquí els autors usen el terme regionalisme en general, no en el sentit específic que apuntava Brözel i que s'usa generalment en aquest text. https://doi.org/10.1057/9781403938794_11 [Consultat 23 Maig 2022].

¹⁶ Unió d'Associacions Internacionals (UIA), (2022), "International Organizations Search", Global Civil Society Database, Available at: <https://uia.org/ybio?name=mediterranean> (Consultat 3 Maig 2022)

La majoria d'aquestes associacions tenen poca influència més enllà de camps molt específics, però Catalunya té dues de les entitats que tenen una veu més àmplia en les relacions internacionals de la regió. En primer lloc, l'Institut Europeu de la Mediterrània. Aquesta institució va ser creada per primera vegada pel parlament català el 1989 com l'Institut Català d'Estudis Mediterranis, i només va canviar el seu nom i abast el 2004 quan el govern espanyol va passar a formar part del consorci de finançament. Actualment és finançada pel Ministeri d'Afers Exteriors, el govern català i l'Ajuntament de Barcelona. Encara representa una de les plataformes més importants que Catalunya podria utilitzar per promoure la seva agenda regional. En segon lloc, l'Associació de Cambres de Comerç i Indústria de la Mediterrània (ASCAME), que uneix 23 cambres d'ambdues ribes. ASCAME va ser una iniciativa de la Cambra de Comerç i Indústria de Barcelona el 1982, i encara és el seu membre més actiu ^{17 18}.

Catalunya pot exercir el lideratge en la regionalització de la Mediterrània donant suport al treball de les organitzacions de la societat civil que travessen les divisions nord-sud de la regió. L'ASCAME és potser el millor exemple. Durant diversos anys, l'associació ha estudiat la possibilitat de crear el Centre d'Arbitratge Mediterrani. L'arbitració és el procés pel qual les parts privades en desacord entren en un procés de negociació extrajudicial formalitzat per resoldre les seves diferències i trobar assentaments legals. Aquest procés racionalitza el comerç i, per tant, és fonamental per a la vitalitat dels contactes regionals. Actualment, les resolucions de litigis alternatius es proporcionen a través de centres nacionals en cada membre de l'ASCAME. La majoria dels països tenen els seus propis procediments d'arbitratge i, a més, sovint els proporcionen centres que estan fora de l'àmbit de les Cambres de Comerç. Aquesta fragmentació significa que aquests centres se centren en tractar els casos d'arbitratge domèstic, que deixa que les disputes comercials internacionals siguin tractades directament pels tribunals en un procés que és costós, lent i ineficaz.

La creació del Centre d'Arbitratge Mediterrani permetria que més disputes intra mediterrànies fossin tractades mitjançant procediments civils, la qual cosa milloraria el paper de les Cambres de Comerç com a promotors de la regionalització i facilitaria el comerç. Si l'arbitratge resulta eficaç per a tractar casos internacionals complexos, donaria legitimitat a les Cambres i, per tant, a la pròpia ASCAME¹⁹. Tot i que té la seva seu a Barcelona, en el seu informe més actual, ASCAME suggereix que aquest Centre hauria d'estar situat al Líban. Si aquesta idea es materialitza,

¹⁷ Associació de Cambres de Comerç i Indústria de la Mediterrània (ASCAME), (2022), *ASCAME Action Plan 2022*, March, https://www.ascame.org/wp-content/uploads/2022/01/ASCAME-Action-Plan-2022_EN_March.pdf (Consultat 24 Maig 2022)

¹⁸ Associació de Cambres de Comerç i Indústria de la Mediterrània (ASCAME), (2020), *ASCAME activity report 2020*, https://www.ascame.org/wp-content/uploads/2021/12/ActivityReport_ASCAME_2020-1.pdf (Consultat 24th May 2022)

¹⁹ ASCAME (2022) "ASCAME's Arbitration and Mediation experts committee meets to prepare the setting of a key ASCAME project: the Consulate of the Sea - Mediterranean Arbitration & Mediation Center in Barcelona" <https://www.ascame.org/new/ascames-arbitration-and-mediation-experts-committee-meets-to-prepare-the-setting-of-a-key-ascame-project-the-consulate-of-the-sea-mediterranean-arbitration-mediation-center-in-barcelona/>

Catalunya pot perdre una oportunitat de lideratge en un dels pocs àmbits on pot actuar en igualtat de condicions amb altres.

Conclusió

Encara que la Mediterrània com a regió té un profund significat històric i cultural per als seus pobles, la seva organització internacional està caracteritzada per institucions regionals febles. Aliniant-se amb el fluxes econòmics entre el Nord-Sud d'Europa, la majoria d'interaccions multilaterals regionals ocorren dins de la Unió Europea, a través dels seus fons estructurats regionalment i instruments de política de veïnatge. L'única organització regional internacional específica, la Unió per al Mediterrani, és mancada d'autoritat política rellevant i té instruments febles per a promoure el sentiment de regionalitat entre els seus membres. Aquest desacoblament entre els objectius de la UpM i la seva desautorització no és únic. Moltes altres organitzacions regionals del món s'enfronten al mateix dilema.

Si la Unió- per la Mediterrània tingués influència en política exterior, Catalunya hauria de considerar la seva pertinença com una prioritat. Però la integració política d'una regió no ha de considerar-se un objectiu en si mateixa, encara que la regió sigui simbòlicament important. La Mediterrània és central en la posició catalana al món, però encara té uns nivells relativament baixos d'interacció i un desenvolupament organitzatiu feble. Això ofereix oportunitats per a una futura política exterior que doni suport a l'enfortiment de les institucions polítiques mediterrànies que haurien de ser un vehicle per a promoure els interessos nacionals catalans, però mentrestant crida a fer una estratègia basada en la bilateralitat i la flexibilitat.

Recomanacions

Al llarg del present l'informe hem identificat un conjunt de reptes presents al nou context geopolític emergent a la Mediterrània. Cada capítol ha presentat una sèrie de posicions particulars segons el plantejament dels seus autors sobre com afrontar les respectives qüestions tractades. En aquest apartat volem presentar una síntesis de les diferents idees exposades, plasmades en una sèrie de recomanacions que emplacem als actors polítics, institucionals i de la societat civil a fer-se seves.

Recuperar el llegat històric català al Mediterrani i fer-lo part integral d'un relat inspirador per a la nació catalana.

Tots els pobles tenen un mapa propi sobre el qual construeixen i estructuren conceptualment la seva relació amb el conjunt de la humanitat.²⁰ La història és el punt de partida per a dibuixar aquests mapes i construir el relat en base al qual una nació s'explica a si mateixa i al món. Les polítiques públiques serveixen per a seguir explicant aquesta narrativa comuna que conforma l'imaginari d'un poble. És per això que el relat històric i altres elements immaterials formen una part essencial de la realitat viva d'una nació, i en especial de la seva projecció exterior.

En el cas de Catalunya, és important reconduir el significat mateix de la mediterraneïtat catalana, la qual durant les darreres dècades s'ha desenvolupat en base a claus desnacionalitzadores. Es tracta doncs de deslliurar-la d'aquells trets que es puguin considerar com a negatius, i reorientar-la amb una visió nacionalment empoderadora.

Considerem doncs que Catalunya ha d'incorporar millor el llegat històric de la Mediterrània catalana, per a reforçar la lògica, la coherència i la legitimitat del nostre marc de relacions exteriors, a fi d'enfortir la nostra identitat nacional internament, i projectar-la acompanyada d'una narrativa que faci justícia a la realitat històrica catalana. A més d'incorporar aquests elements de forma transversal, hi ha accions específiques que poden ajudar en aquesta direcció, com per exemple la revitalització i potenciament d'institucions històriques recuperades, com és el cas del Consolat de Mar.

Presentar una política migratoria basada en els interessos de la ciutadania catalana, afavorint el control de fronteres i evitant aspiracions moralitzants

²⁰ Miquel Vila, "És possible una geopolítica catalana?" *Catalonia Global Institute*, 11 de Setembre de 2022, <https://cataloniaglobal.cat/es-possible-una-geopolitica-catalana/>

El canvi climàtic, les creixent tensions geopolítiques, i les crisis alimentàries i de seguretat que se'n deriven, amb molta seguretat provocaran el desplaçament de milions de persones cap a la riba nord del Mediterrani durant els propers anys i dècades. Cap estat del Mediterrani, i molt menys una nació actualment sense estat com és Catalunya, independentment de la seva situació política present o futura, compta amb els mitjans necessaris per a poder donar una resposta precisa i humanitària que pugui resoldre les causes estructurals del fenomen migratori.

Això ens deixa en una situació complexa, en la que tampoc es disposa dels recursos econòmics, socials i institucionals per a poder fer front a les externalitats negatives de les crisi migratòria. Tanmateix, els estats tenen fronteres, que serveixen per marcar els límits territorials a on una comunitat pot determinar-se lliurement sense ingerències d'actors externs. Per tant, les fronteres són essencials per l'exercici de la sobirania i les llibertats a les que aspira Catalunya. Això vol dir que aquestes han de ser protegides, especialment si formen part de marcs de lliure desplaçament comuns com és l'Espai Schengen amb altres països de la Unió Europea.

Catalunya no pot adoptar un discurs irreal deslliurat de cap tipus de responsabilitat en matèria de migració. En aquest sentit, sense trair els seus valors, Catalunya ha de tenir un plantejament realista en materia migratoria, que respongui als interessos de la seva ciutadania, i no a plantejaments virtuosistes. Això implica, a més, que aquests plantejaments s'han de formular tenint en compte els límits actuals dels seus canals de cohesió social disponibles a la Catalunya autonòmica i la situació d'emergència nacional i lingüística en la que es troba el país.

Construir una política de relacions al Mediterrani a través de relacions bilaterals selectives, més enllà d'institucions internacionals sovint poc efectives

Des de Catalunya sovint s'ha volgut donar una importància sobredimensionada a les institucions regionals de l'àrea mediterrània. La realitat és que, de la mateixa manera que passa fins i tot amb espais regionals amb un alt nivell d'integració –com la Unió Europea– els estats segueixen essent els actors principals de la política internacional. En un context de baixa institucionalització, i amb alts graus de conflictivitat, i de diversitat cultural, política i econòmica com és el cas del Mediterrani, les iniciatives regionalitzades difícilment donaran fruits satisfactoris.

És per això que tot i que Catalunya ha de mantenir un posicionament obert a les iniciatives de major institucionalització de la Mediterrània, aquestes aspiracions no poden guiar la nostra acció exterior. Per exemple, cal entendre institucions com la Unió per la Mediterrània com entitats amb importants limitacions, i que mai podran esdevenir fòrums útils que permetin canalitzar els interessos catalans. En la mateixa direcció, és important superar idees buides sense base pràctica com per exemple “ciutadania mediterrània” com a eixos que inspirin la política catalana a la Mediterrània.

Per contra, el que cal és desenvolupar una política adreçada a actors específics de la regió que puguin ser favorables als interessos catalans. Aquesta política cal que sigui construïda a través d'accions concretes a nivell institucional, missions comercials, delegacions, vincles econòmics, intercanvis culturals, i projectes de desenvolupament conjunt.

Fer de la (re)industrialització de Catalunya l'eix prioritari de la política econòmica catalana a la Mediterrània

Catalunya, tant per la seva situació geogràfica com per la seva fortalesa econòmica, tot i que minvada durant els darrers anys, es troba en una posició privilegiada per a aprofitar les avantatges de les emergents xarxes de connectivitat intermediterrànies. Tanmateix, Catalunya ha d'evitar que els seus esforços es centrin en reforçar les capacitats industrials d'altres països europeus, deixant de banda les seves pròpies necessitats industrials. En els darrers anys s'ha tornat a posar de manifest la importància que té per a una nació el fet de gaudir de sobirania industrial. La indústria no només ve acompanyada de llocs de feina de qualitat per a la ciutadania d'un territori, sinó que alhora el dota de major capacitat de maniobrabilitat en temps d'incertesa.

Com hem vist, malgrat els avenços en connectivitat mediterrània, el context de la nostra regió és alhora altament volàtil, i més que esdevindrà durant els propers anys, amb incerteses i crisis creixents. Per tant, en matèria econòmica s'ha d'assegurar de desenvolupar o atreure indústries essencials. En matèria energètica, cal aprofitar les oportunitats geoeconòmiques que poden venir donades gràcies a les capacitats d'emmagatzematge i regasificació de gas existents a Barcelona, així com pel que fa a l'emergent sector de l'hidrogen verd.

Nogensmenys, no es pot descuidar la necessitat d'assegurar l'abastiment pel consum propi, i la necessitat de abaratir el preu de l'electricitat per la indústria local. En aquest sentit, és preocupant que el govern posi traves al desenvolupament de les energies renovables, incrementant la dependència elèctrica de l'exterior, mentre alhora especula amb la possibilitat de potenciar la capacitat de reexportació gasista de Barcelona.

Per tot això, considerem que la fórmula que Catalunya necessita per aprofitar el nou context geoeconòmic a la Mediterrània és la que combini el seu vibrant sector tecnològic, les capacitats logístiques del territori català, i el seu sector energètic, a fi de potenciar la reindustrialització del país. Entenent la projecció industrial i econòmica de Catalunya a la Mediterrània com un element potenciador fonamental de la seva sobirania.

El Catalonia Global Institute recomana:

1. Recuperar el llegat històric català al Mediterrani i fer-lo part integral d'un relat inspirador per a la nació catalana.

Considerem que Catalunya ha d'incorporar millor el llegat històric de la Mediterrània catalana, per a reforçar la lògica, la coherència i la legitimitat del nostre marc de relacions exteriors, a fi d'enfortir la nostra identitat nacional internament, i projectar-la acompanyada d'una narrativa que faci justícia a la realitat històrica catalana. A més d'incorporar aquests elements de forma transversal, hi ha accions específiques que poden ajudar en aquesta direcció, com per exemple la revitalització i potenciament d'institucions històriques recuperades, com és el cas del Consolat de Mar.

2. Presentar una política migratoria basada en els interessos de la ciutadania catalana, afavorint el control de fronteres i evitant aspiracions moralitzants

Catalunya no pot adoptar un discurs irreal deslliurat de cap tipus de responsabilitat en matèria de migració. En aquest sentit, sense trair els seus valors, Catalunya ha de tenir un plantejament favorable al control de fronteres, que respongui als interessos de la seva ciutadania, i no a plantejaments virtuosistes. Això implica, a més, que aquests plantejaments s'han de formular tenint en compte els límits actuals dels seus canals de cohesió social disponibles a la Catalunya autonòmica i la situació d'emergència nacional i lingüística en la que es troba el país.

3. Construir una política de relacions al Mediterrani a través de relacions bilaterals selectives, més enllà d'institucions internacionals sovint poc efectives

Cal desenvolupar una política adreçada a actors específics de la regió que puguin ser favorables als interessos catalans. Aquesta política cal que sigui construïda a través d'accions concretes a nivell institucional, missions comercials, delegacions, vincles econòmics, intercanvis culturals, i projectes de desenvolupament conjunt.

4. Fer de la (re)industrialització de Catalunya l'eix prioritari de la política econòmica catalana a la Mediterrània

Catalunya necessita per aprofitar el nou context geoeconòmic a la Mediterrània que combini el seu vibrant sector tecnològic, les capacitats logístiques del territori català, i el seu sector energètic, a fi de potenciar la reindustrialització del país. Entenent la projecció industrial i econòmica de Catalunya a la Mediterrània com un element potenciador fonamental de la seva sobirania.

Autors

Pere Ripoll

Pere Ripoll és doctor en Dret i professor a la Universitat Pompeu Fabra, a la Universitat Rovira i Virgili, a la Universitat Oberta de Catalunya i l'ESERP Business & Law School. L'any 2018 va defensar a la Universitat Pompeu Fabra la seva tesi doctoral titulada "Llibre de Vuit Senyals (15th Century): an Edition, Legal and Comparative Study". Les seves principals línies de recerca són el Dret públic català medieval i modern, sent membre de diferents grups de recerca sobre aquest àmbit des del 2014. Ha estat investigador visitant en el Corpus Christi College de la University of Oxford i en la Université du Québec à Montréal.

Daniel Roldán

Daniel Roldán és llicenciat en ciències polítiques per la Universitat Pompeu Fabra (UPF), graduat en dret per la Universitat Oberta de Catalunya (UOC) i màster en Diplomàcia i Organitzacions Internacionals pel Centre d'Estudis Internacionals-Escola Diplomàtica de Barcelona (CEI International Affairs). Està especialment interessat en els afers relacionats amb la UE, la regió del MENA i el dret Internacional públic.

Miquel Vila

Miquel Vila és consultor i analista de política internacional. Màster en Estudis Xinesos per la Universitat Pompeu Fabra (UPF) i la Beijing Foreign Studies University (BFSU), i màster en Seguretat Internacional per la Universitat de Groningen (UOG). La seva recerca es centra en geopolítica i geoeconomia de la Xina i la regió de l'Àsia Oriental, i en elits polítiques i moviments nacionalistes.

Rosa Cabús

Rosa Cabús és graduada en estudis de la guerra i filosofia pel King's College London (KCL) i màster en Filosofia Política per la Universitat Pompeu Fabra (UPF). L'interessen els temes de seguretat -especialment a la regió del MENA- així com els d'ètica pràctica. Actualment està cursant el màster en Estudis de Seguretat a la Universitat de Georgetown.

Jofre Rocabert

Jofre Rocabert és consultor de dades en programes d'estabilització i governança a l'Àfrica de l'oest. És doctor en ciències polítiques per la Universitat Politècnica de Zurich (ETH Zurich) i ha estat investigador postdoctoral a la Universitat Hebrea de Jerusalem (HUJI) i a la Universitat Lliure de Berlín (FU Berlin). La seva recerca se centra en la legitimitat de les organitzacions internacionals. Actualment també és professor consultor de relacions internacionals a la Universitat Oberta de Catalunya (UOC) i col·laborador a Catalunya Ràdio. És autor de diverses publicacions acadèmiques.

CaTALOnia
GLOBaL
INSTITUTE

CATALONIAGLOBAL.CAT

@CATALONIAGLOBAL